

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET STATUUT VAN HET KANAAL GENT - TERNEUZEN

*Rede uitgesproken door Karel VAN HOOREBEKE
op de plechtige openingszitting
van de Vlaanse Conferentie van de Balie te Gent
op 24 oktober 1981*

Op de plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie van de Gentse Balie op 24 oktober 1953 — dit is dag op dag 28 jaar geleden — hield mr. Karel Moors de openingsrede.

Onder de titel «Men kan aan de zee niet meer verliezen dan men haar heeft toevertrouwd»¹, begon hij zijn uiteenzetting die handelde over het abandon, met de beschouwing dat België, dat in Antwerpen een wereldhaven bezit, er te Gent een tweede kan krijgen, indien de reeds zo lang in het vooruitzicht gestelde werken aan de sluis te Terneuzen eindelijk zouden worden uitgevoerd.

Stafhouder mr. Louis Fredericq, die op dat ogenblik deel uitmaakte van de toenmalige bijzondere commissie voor de waterwegen en havenproblemen — de zogenaamde commissie-Van Cauwelaert — ging in zijn wederwoord dieper in op de noodzaak van een nieuw te bouwen sluis te Terneuzen.

Volgens mr. Fredericq mocht het immers niet langer dat «schepen zoals geladen Liberties, Victories en moderne tankers van 15.000 tot 20.000 ton onze haven niet kunnen binnenlopen, daar de bestaande sluis ze niet kan schutten en de huidige afmetingen van het kanaal hen geen toegang verlenen».

Ondertussen is de nieuwe sluis te Terneuzen er gekomen. Zeeschepen tot 60.000 ton kunnen nu het zeekanaal opvaren tot in de Gentse haven. Toch zullen noch mr. Moors noch mr. Fredericq 28 jaar geleden vermoed hebben dat vandaag opnieuw van Gentse zijde de vraag wordt gesteld naar een nieuwe sluis om het kanaal toegankelijk te maken voor zeeschepen tussen 110.000 en 150.000 ton.

Hoewel de behoefte aan een grotere toegankelijkheid van het kanaal reeds meerdere jaren oud is, is dat Gentse streven thans sterk actueel.

Begin 1968 immers, nog vóór de eerste 60.000 tonners de Gentse haven binnenliepen, werd de studie van een nieuwe maritieme verbinding van de Gentse haven aangevat. Het streven naar schaalvergroting van de maritieme toegangsweg tot de haven en verwant daarmee de uitbreiding van de haveninfrastructuur, hield niet alleen verband met de evolutie in de bouw en de tonnenmaat van de zeeschepen, maar werd ook noodzakelijk gemaakt door de belangrijke sociaal-economische functie die de haven in de Gentse regio inneemt.

Dat Gent zich geen verzwakking van de maritiem gebonden nijverheid kan veroorloven, blijkt voldoende uit het feit dat in de Gentse haven- en kanaalzone ongeveer 22.500 personen tewerkgesteld zijn, wat ongeveer 55% van de werkgelegenheid in de Gentse industrie vertegenwoordigt².

Om een concurrentiële rol te kunnen blijven spelen, ontstond in Gentse havenkringen dan ook snel de idee de haven toegankelijk te maken voor schepen tot 125.000 ton draagvermogen.

Een studie betreffende de nieuwe maritieme verbinding voor Gent werd begin 1971 aan het Ministerie van Openbare Werken overgezonden, met het verzoek de noodzakelijke onderhandelingen met Nederland zo spoedig mogelijk aan te vatten³. Die onderhandelingen zijn er echter nooit gekomen.

² J. DECAVELE en R. DE HERDT, *Gent op de wateren en naar de zee*, Mercatorfonds, 1976, p. 268; Rapport ANSELIN, p. 3; BRUNEL en BRAUN, *Le Canal de Terneusen-Gand et ses installations maritimes*, 1881.

³ DECAVELE en DE HERDT, o.c., p. 270.

¹ K. MOORS, «Men kan aan de zee niet meer verliezen dan men haar heeft toevertrouwd», *R. W.*, 1953-54, 297 e.v.

Om zijn aspiraties voor een betere toegankelijkheid van het kanaal op wetenschappelijk gefundeerde wijze met gezag te kunnen verdedigen, heeft het stadsbestuur van Gent dan in de tweede helft van 1979 een commissie ad hoc opgericht met als opdracht een studie te maken over de gewenste en noodzakelijke bijkomende infrastructuur en maatregelen voor de verdere ontwikkeling van het Gentse havengebied.

Het rapport van de commissie-Anselin, zo genoemd naar haar voorzitter, kwam klaar in de loop van 1980, doch tot op heden heeft dit evenmin tot enig regeringsinitiatief aanleiding gegeven.

De vaststelling dat heel wat maritiem gebonden bedrijven zich in de kanaal- en havenzone hebben gevestigd, betekent anderzijds ook dat de leefbaarheid van die bedrijven rechtstreeks afhankelijk is van het kanaal zelf, wat hen juist daardoor ook erg kwetsbaar maakt. De recente blokkade van het kanaal door Nederlandse binnenschippers heeft dit op scherpe wijze laten voelen. Weliswaar zijn de Nederlandse autoriteiten relatief snel, na tussenkomst van de Belgische minister van Buitenlandse Zaken, opgetreden om de vrije doorvaart op het kanaal te herstellen, doch het besef dat België ten aanzien van het kanaal Gent-Terneuzen geen andere middelen kan aanwenden dan louter diplomatieke, heeft naar aanleiding van die feiten de vraag naar het statuut van het kanaal in haar felste dimensie gesteld.

Spreeken over exploitatie, aanpassing en verbetering van het kanaal, is inderdaad terzelfder tijd impliciet de vraag stellen naar het statuut van het kanaal.

Met deze studie wil gepoogd worden de elementen van dit statuut bij elkaar te brengen om de draagwijdte ervan te onderzoeken op nationaal en internationaal gebied.

A. Ontstaan en groei van het kanaal

Gent heeft vanaf zijn ontstaan steeds een handelsbedrijvigheid gehad

Gegroeid op de plaats waar twee samenlopende rivieren — de Leie en de Schelde — gunstige verbindingsmogelijkheden per schip verschaften, was het voor de hand liggend dat de eerste Gentenaars van die waterwegmogelijkheid gebruik zouden maken om een handelsactiviteit te ontplooiën die Gent weldra tot een welvarende handelsstad zou maken.

Ten gevolge van wijzigingen in de economische omstandigheden tijdens de 13e eeuw, begon Gent zich te realiseren dat het, door zijn ligging dieper in het binnenland, niet of moeilijker bereikbaar was dan de kuststeden voor de zich ontwikkelende scheepvaart. Begrijpelijkerwijze zochten de Gentenaars dan ook naar een directe aansluiting met het internationaal zeevaartverkeer, waarvan zij dreigden afgesloten te raken.

De eerste belangrijke verbinding die met de zee tot stand kwam, was het Lievekanaal dat tussen 1251 en 1269 werd aangelegd tussen het Gravensteen te Gent en Damme aan het Zwin. De toegankelijkheid van de Lieve voor de scheepvaart was echter minimaal. De toenmalige zeeschepen, de koggen en de galeien, zijn nooit de Lieve opgevaren. Enkel binnenschepen met een lengte van maximaal 4,5 meter en ongeveer 2 meter breedte, konden van de Lieve gebruik maken. Schepen met een diepgang vanaf 90cm werden niet toegelaten.

Niet alleen de geringe breedte, maar ook het groot aantal keersluizen of rabotten en bruggen maakten elk doorgedreven scheepvaartverkeer op de Lieve zo al niet onmogelijk dan toch op zijn minst erg hinderlijk.

Toch was de Gentenaar trots op de Lieve die een echt Gents kanaal was en in volle eigendom toebehoorde aan de stad Gent. Lodewijk van Nevers bevestigde inderdaad in de oorkonde van 1323: «De Lieve waarop men per schip vanuit Gent naar Damme kan varen, behoort in vrijheid en in rechte toe aan de Stad Gent».

In de loop van de 16e eeuw verlegt het economisch zwaartepunt zich van het Zwin naar de Westerschelde en Antwerpen.

De betekenis van de Lieve was ondertussen reeds in de 15e eeuw geleidelijk teruggelopen ten gevolge van de verandering van het Zwin en de langzame ondergang van Brugge.

Niettegenstaande ook Gent met een economische teruggang had af te rekenen, bleef het nog steeds een belangrijke handelsplaats. De noodzaak van een nieuwe verbinding met de zee deed zich dan ook voelen. Vanzelfsprekend zocht Gent die verbinding in de richting van het nieuwe internationale handelscentrum: de Westerschelde die met Antwerpen, Vlissingen, Middelburg en Vere in die periode de voornaamste commerciële slagader van West-Europa was.

Die verbinding kon worden gerealiseerd door het aanleggen van de Sasse Vaart.

In feite was die Sasse Vaart niet meer dan een verbreding en verdieping van de bestaande waterloopjes tussen Gent en Zelzate. Vanaf Zelzate werd dan de Nieuwe Vaart, gaande tot aan de zeedijk van de Braakman, de Graaf Jansdijk gegraven.

In 1549 was het nieuwe kanaal voltooid. Het was 21,3km lang en had een bodembreedte van iets meer dan 14 meter.

Het doorsteken van de Jansdijk door middel van het bouwen van twee sluizen, waardoor een rechtstreekse verbinding met de Westerschelde tot stand kwam, werd in 1563 gerealiseerd of zoals in het memorieboek van Gent op datum van 3 april 1563 werd genoteerd: «Het zaut watere quam en vloeyde in 't zoete watere.»

Tijdens de demografische en economische crisis die Gent in de eerste helft van de 18e eeuw doormaakte, ging ook de Sasse Vaart teloor. In 1774 had dit kanaal op sommige plaatsen nog slechts een diepte van een halve voet. Bovendien had de Sasse Vaart, o.m. wegens de sluiting van de Schelde met het Verdrag van Munster in 1648, niet de beoogde resultaten opgeleverd.

Het verlies van de Sasse Vaart werd voor Gent enigszins gecompenseerd door het graven van de Brugse vaart tussen 1613 en 1625. Een halve eeuw later werd die verlengd tot Oostende.

Die verbinding met de Noordzee via Brugge en Oostende was echter verre van ideaal, zodat bij de Gentenaars opnieuw het verlangen naar een nieuwe rechtstreekse verbinding met de zee groeit, wanneer in de tweede helft van de 18e eeuw de Gentse nijverheid een grote wederopbloei beleeft.

Keizer Jozef II, die belangstelling had voor de economische wederopbloei van de Oostenrijkse Nederlanden, slaagt er echter niet in van de Nederlandse Republiek de heropening van de Schelde en van de Sasse Vaart te verkrijgen.

Het status quo zoals het bestond sinds 1648, werd op 9 november 1785 bevestigd door het Verdrag van Fontainebleau.

Met de komst van de Fransen in 1795 werden na 150 jaar de gevolgen van het Verdrag van Munster ongedaan gemaakt en werd de Scheldemonding opnieuw opengesteld voor de vrije scheepvaart.

Door de jarenlange sluiting van de Sasse Vaart was die waterweg echter volkomen in verval geraakt. Ook de geul naar de Braakman die de verbinding vormde met de Westerschelde, was door voortdurende verzanding ongeschikt geworden voor de scheepvaart. Bovendien waren de Nederlanders aan de inpoldering van de Braakman begonnen.

De vereniging van Noord en Zuid in het Koninkrijk der Nederlanden ten gevolge van het Verdrag van Wenen van 1814-1815 doet in Gent, wegens het verdwijnen van elke politieke grens tussen Gent en de Westerschelde, opnieuw de hoop rijzen op de realisatie van de Gentse droom: de rechtstreekse verbinding met de zee.

Koning Willem I stond niet weigerachtig tegenover dit verlangen. Doordat ook het afwateringsprobleem in het poldergebied ten Noorden van Gent een dringende oplossing vroeg, groeide samen met het voornemen de Sasse Vaart opnieuw bruikbaar te maken als afwateringskanaal voor het polderwater, de idee om de vaart ook voor de scheepvaart toegankelijk te maken.

In 1822 werden de hoofdingenieurs van Oost-Vlaanderen en Zeeland, Jan-Felix Noël en Pieter van Diggelen, door Koning Willem I belast met het opmaken van een definitief ontwerp.

In 1823 vaardigt Koning Willem I een besluit uit dat de verbetering en de verlenging van het kanaal in het vooruitzicht stelde «zoo ter afwatering als scheepvaart», met dien verstande dat «gansch het kanaal voor den toegang der zeeschepen tot aan Gent bevaarbaar zal worden gemaakt».

Volgens het definitieve ontwerp zou het nieuwe zeekanaal, zoals de Sasse Vaart, aan de oude Tolhuissluis te Gent beginnen en 34 km verder bij Terneuzen in zee uitmonden.

Tussen Gent en Sas van Gent werd het tracé van de Sasse Vaart gevolgd, met enkele kleine wijzigingen. Het kanaal zou een constante diepte hebben van 4,40 m onder het navigatiepeil, én tot 25 meter breed zijn aan de waterspiegel en 10 m breed op de bodem.

Op 15 maart 1825 startten de graafwerken en op 18 november 1827 werd het nieuwe zeekanaal ingehuldigd en opengesteld voor de scheepvaart.

Gent had nu op definitieve wijze een rechtstreekse verbinding naar zee gerealiseerd. Hierdoor werd een eeuwenlange periode van strijd afgesloten.

Hiermee waren voor Gent de moeilijkheden evenwel nog niet van de baan. In de komende anderhalve eeuw zal de strijd voortgezet worden om het zeekanaal aan te passen aan de steeds toenemende eisen die de internationale scheepvaart stelt.

Het tracé zelf van het 34 km lange kanaal naar zee zal in essentie echter niet meer ter discussie gesteld worden.

B. Overzicht van de verdragen die invloed hebben gehad op het kanaal Gent-Terneuzen en van de verdragen die rechtstreeks tot stand zijn gekomen in verband met dit kanaal

Bij het overschouwen van de verdragen die hun invloed hebben gehad, eerst op de Sasse Vaart en later op het kanaal Gent-Terneuzen, en van de verdragsregelingen die na de Belgische onafhankelijkheid met betrekking tot het kanaal tot stand zijn gekomen, moet essentieel voor ogen gehouden worden dat het kanaal niet als een op zichzelf staande hydrografische entiteit kan worden beschouwd.

Ter hoogte van Terneuzen mondt het kanaal immers uit in de Westerschelde, die stroomopwaarts overgaat in de Schelde. Dit heeft steeds tot gevolg gehad dat de rechtstoestand van de Schelde en Westerschelde een rechtstreekse weerslag had op de rechtstoestand van de waterweg naar Gent.

Bovendien viel het kanaal, na de Belgische onafhankelijkheid, onder het politiek regime dat op de Beneden-Schelde van toepassing was en dat werd vastgelegd in het Scheidingsverdrag van 1839.

De scheepvaart op het kanaal is derhalve onderworpen aan een gemengd stelsel, enerzijds aan het statuut dat geldt voor het kanaal en anderzijds het statuut waaraan de Schelde en Westerschelde onderworpen zijn.

Het eerste verdrag dat een niet te onderschatten invloed heeft gehad op de scheepvaart op de Schelde en bijgevolg ook op de toenmalige Sasse Vaart, is het Verdrag van Munster van 30 januari 1648.

Dit verdrag stond de Verenigde Provinciën toe de strook grondgebied te behouden die door de Oranje-Nassaus in het Noorden van Vlaanderen was veroverd. Omdat de Verenigde Provinciën daardoor in het bezit waren van de beide oevers van de Scheldemonding, konden zij op die waterloop een volledige soevereiniteit uitoefenen en derhalve de scheepvaart volledig controleren.

Art. 14 van het verdrag, dat bepaalde dat «de rivieren van de Schelde, evenals ook de kanalen van Sas, Zwin en andere zeemondingen die erin uitmonden, zullen gesloten worden gehouden van de zijde der Heren Staten», sloot de scheepvaart voor vreemde schepen op de Schelde uit.

Die toestand bleef ongewijzigd tijdens het bewind van de Habsburgers. Weliswaar poogde Jozef II het herstel van de vrije scheepvaart te verkrijgen, niet alleen via diplomatieke onderhandelingen, maar ook op gewelddadige wijze door met de brik Louis de doorvaart af te dwingen. Uiteindelijk diende hij toch af te zien van zijn aanspraken op de vrije Scheldevaart, wat werd vastgelegd in het Verdrag van Fontainebleau van 8 november 1785. Het is slechts na de Franse revolutie dat de rechtstoestand van de Schelde gewijzigd wordt. Door het decreet van 16 november 1792 van le Conseil exécutif provisoire dat opdracht gaf aan de bevelhebber van het Franse leger «de prendre les mesures les plus précises et d'employer les moyens qui sont à sa disposition pour assurer la liberté de leur navigation et des transports dans tout le cours de l'Escaut et de la Meuse», werd de vrije vaart op de Schelde opnieuw opengesteld.

Die bepaling werd geïnspireerd door het invoeren van een natuurrechtelijke vrijheid van verkeer: «Les gênes et les entraves que jusqu'à présent la navigation et le commerce ont souffertes, tant sur l'Escaut que sur la Meuse,

sont directement contraires aux principes fondamentaux du droit naturel que tous les Français ont juré de maintenir»⁴.

Art. 18 van het Verdrag van Den Haag van 16 mei 1795 dat gesloten werd tussen Frankrijk en de Republiek van de Verenigde Provinciën, bevestigde dit vrijheidsprincipe, niet alleen voor de Schelde, maar ook voor Maas en Rijn: «La navigation du Rhin, de la Meuse, de l'Escaut, du Hondt et de toutes leurs branches jusqu'à la mer sera libre aux deux nations française et batave; les vaisseaux français et des Provinces-Unies y seront indistinctement reçus et aux mêmes conditions».

Het Vredesverdrag van Parijs van 30 mei 1814, ondertekend door Frankrijk, Groot-Brittannië, Oostenrijk, Pruisen en Rusland, erkent eveneens het natuurrechtelijk vrijheidsprincipe van verkeer.

Art. 5 van dit verdrag voorzorg in de vrijheid van scheepvaart op de Rijn «de telle sorte qu'elle ne puisse être interdite à personne» en belastte het komend congres met de opdracht dit principe ook toepasselijk te maken op alle andere waterlopen waarvan het bevaarbaar gedeelte zich op verschillende staatsgebieden bevindt, alsmede op de grensrivieren⁵.

Het Verdrag van Parijs bevatte ook een bijzondere regeling voor de Schelde. In een geheime clause werd gestipuleerd dat de scheepvaart op de Schelde zou worden beheerst door hetzelfde vrijheidsbeginsel dat men had aanvaard voor de Rijn.

Tevens bepaalde artikel 15 van het verdrag dat de haven van Antwerpen uitsluitend een handelshaven zou zijn.

In de slotakte van het Congres van Wenen van 9 juni 1815 werden de in het Verdrag van Parijs geformuleerde algemene beginselen uitgewerkt en aangevuld.

De artikelen 108 tot 117 behandelden de vrije scheepvaart op de internationale waterlopen.

Art. 108 bepaalde dat de landen die door een zelfde bevaarbare rivier werden gescheiden of doorstroomd, in gemeenschappelijk akkoord alles zouden regelen met betrekking tot de scheepvaart op die rivier. Hiertoe zouden commissarissen benoemd worden die dienden samen te komen ten laatste zes maanden na het einde van het congres.

Volgens art. 109 werd de scheepvaart op de rivieren waarvan sprake in art. 108, volkomen vrij verklaard voor de handel. Die vrijheid mocht aan niemand ontzegd worden.

Art. 110 bepaalde dat het tolrechten- en politiestelsel voor het gehele stroomgebied van de rivier uniform zou zijn, evenals voor alle bevaarbare vertakkingen en zijrivieren die verschillende landen scheidden of doorstroomden.

Krachtens art. 117 zouden de afzonderlijke bepalingen betreffende de scheepvaart op de Rijn, de Neckar, de Main, de Moezel, de Maas en de Schelde, toegevoegd aan de Slotakte, dezelfde kracht van waarde hebben als waren ze er uitdrukkelijk in vermeld.

Met Van Eysinga mag gezegd worden dat de Slotakte van Wenen belangrijk is voor het juridisch regime van

internationale rivieren. Ze moet immers beschouwd worden als de eerste codificatie van het algemeen internationaal recht aangaande bevaarbare rivieren⁶.

Overeenkomstig de Slotakte van Wenen hebben later gesloten bilaterale en multilaterale conventies het principe van de vrije scheepvaart op internationale rivieren in concreto van toepassing gemaakt op de meeste Europese rivieren, zoals o.m.

— het Verdrag van Dresden van 23 juni 1821 voor de Elbe;

— de Conventies van Mainz van 31 maart 1831 en van Mannheim van 17 oktober 1868 voor de Rijn;

— de Verdragen van Londen van 18 april 1839 voor de Schelde en de Maas;

— de Verdragen van Parijs van 30 maart 1856, van Berlijn van 13 juli 1878 en van Londen van 10 maart 1883 voor de Donau.

Het bijzonder karakter van de Slotakte van Wenen vindt zijn grond in het feit dat zij een belangengemeenschap vestigt voor de oeverstaten van internationale rivieren.

Volgens E. Van Bogaert kwam dit collectief belang tot uiting in de verplichting van vrije vaart en het gedwongen overleg betreffende de rivierreglementen⁷.

Ook B. Vitanyi bevestigt «the existence of a special community of riparians», die volgens hem «not has been created by means of treaties, but derives from nature itself»⁸.

Zoals reeds vermeld heeft de Slotakte van Wenen ook haar invloed gehad op de onderhandelingen die na de Belgische omwenteling hebben plaatsgehad. Dit heeft trouwens geresulteerd in een uitdrukkelijk overnemen van de artikelen 108 tot 117 van de Slotakte van Wenen in het Scheidingsverdrag van 1839 tussen België en Nederland.

Het oproer van augustus-september 1830 had een einde gemaakt aan een staat, nl. het Koninkrijk der Nederlanden, dat door het Congres van Wenen was opgericht.

Dit stelde een internationaal probleem.

De Conferentie van Londen die bestond uit de Grote Mogendheden en die op internationaal gebied over de toekomst van het opstandige België moest beslissen, opende haar werkzaamheden op 4 november 1930. Slechts negen jaar later werd een overeenkomst bereikt die zowel door Nederland als door België werd aanvaard.

Op 19 april 1839 werd te Londen de verdragstekst ondertekend, het zogenaamd Scheidingsverdrag, waardoor de betrekkingen tussen België en Nederland werden genormaliseerd en de definitieve territoriale regelingen werden getroffen.

De Conferentie van Londen had echter niet toegegeven aan de Belgische aanspraken op Zeeuwsch-Vlaanderen, waardoor Nederland in het bezit van de linker Scheldeoever was gebleven, zodat de soevereiniteit van Nederland over de Scheldemonding ongerept bleef.

Daarom diende de Conferentie van Londen zich in te laten met de regeling van de Scheldekwesie.

⁶ W.J.M. VAN EYSINGA, *Les fleuves et canaux internationaux*, Bibliotheca Visseriana, 1924, II, p. 123.

⁷ E. VAN BOGAERT, «De evolutie van de verdragsregelingen betreffende de Schelde», *Studia Diplomatica*, 1978, 5, p. 578.

⁸ B. VITANYI, *The international Regime of river navigation*, Den Haag, 1979, p. 33.

⁴ S. ADANYA, *Le régime international de l'Escaut*, Parijs, 1929, p. 41.

⁵ K. STRUPP, *Documents pour servir à l'histoire du droit des gens*, Berlijn, 1923, I, p. 153.

Nu de Belgen hadden betoogd dat er geen werkelijke vrijheid op de rivier zou kunnen bestaan zolang Nederland in het bezit bleef van de beide oevers, bleef de conferentie niets anders over dan een regeling tot stand te brengen die de onbetwiste territoriale rechten van Nederland moest verzoenen met de gerechtvaardigde aanspraken van België op een vrije scheepvaart op de Schelde. Die regeling werd vastgelegd in art. 9 van het Scheidingsverdrag: «De artikelen 108 tot 117 van het Congres van Wenen gelden voor de bevaarbare rivieren die België en Nederland scheiden of doorlopen».

De Britse Foreign Secretary Palmerston, die het als een zaak van elementaire rechtvaardigheid beschouwde dat België een vrije verbinding met de zee kreeg, beseftte dat Nederland — geheel anders dan bij de Rijn — op de Schelde nu eenmaal niet hetzelfde belang had, wat wel het geval was voor België, bij een toestand die beantwoordde aan alle eisen van de scheepvaart. Hij achtte het daarom niet voldoende de regeling van het deel van de Schelde dat over Nederlands gebied vloeide, aan dit land alleen over te laten⁹.

Daarom heeft de conferentie, met behoud van de soevereiniteitsrechten van Nederland over de Schelde en de tussenwateren, aan België het recht van uitweg naar zee toegekend, zowel over de Schelde als — zij het niet uitdrukkelijk bepaald — over het kanaal van Gent naar Terneuzen.

Het is belangrijk nu reeds de aandacht te vestigen op een interpretatiefout die ten aanzien van de toepasselijkheid van de artikelen 108 tot 117, volgens art. 9 van het Scheidingsverdrag zou kunnen worden gemaakt.

Par. 2 van art. 9 van het Scheidingsverdrag verklaart de artikelen 108 tot 117 van de Slotakte van Wenen toepasselijk op de bevaarbare rivieren die België en Nederland scheiden of doorlopen.

Zoals zal worden aangetoond, kan het kanaal Gent-Terneuzen echter, lijk trouwens elk kanaal, niet worden beschouwd als een bevaarbare rivier, wat de toepasselijkheid van de beginselen van de Slotakte van Wenen uitsluit.

Het Congres van Wenen was enkel toepasselijk op de internationale bevaarbare rivieren.

Om te kunnen spreken van een internationale rivier moeten twee voorwaarden vervuld zijn: 1. de rivier moet bevaarbaar zijn; 2. de rivier moet op natuurlijke wijze meer dan één staat uitweg naar zee verschaffen.

Die twee essentiële kenmerken werden bevestigd door het Internationaal Hof van Justitie in de «Internationale Odercommissie»-zaak¹⁰.

Het is ook de opvatting van Vitanyi dat «the principle of free navigation originally was conceived only with regard to naturally navigable waterways»¹¹.

Volgens dezelfde auteur betekent dit echter niet dat verdragen geen bepalingen kunnen bevatten die, voor de regeling van de scheepvaart, kanalen gelijkschakelen met een natuurlijke waterweg.

Dit is het geval geweest voor het kanaal Gent-Terneuzen, waarop de Slotakte van Wenen niet van toepassing was.

Art. 10 van het Scheidingsverdrag van 1839 bepaalde dat «l'usage des canaux qui traversent à la fois les deux pays, continuera d'être libre et commun à leurs habitants. Il est entendu qu'ils en jouiront réciproquement et aux mêmes conditions, et que, de part et d'autre, il ne sera perçu sur la navigation des dits canaux que des droits modérés».

Dat met art. 10 ook het kanaal Gent-Terneuzen werd bedoeld, blijkt uit de verschillende ontwerpen die tijdens de negentien jaar durende onderhandelingsperiode, voorafgaand aan het definitieve Scheidingsverdrag, werden opgemaakt. Zo bepaalde art. III van het ontwerp van scheidingsakte van 1831: «La Belgique conservera le libre usage des canaux de Gand à Terneuze et du Zuid-Willemsvaart, construite pendant l'existence du royaume des Pays Bas»¹².

Bij speciale bepaling werd dus voor het kanaal de vrije scheepvaart ingevoerd.

De vraag die onmiddellijk rijst, is of art. 10 dezelfde draagwijdte had als art. 109 van de Slotakte van Wenen, zoals aangenomen door art. 9 van het Scheidingsverdrag.

Art. 10 bepaalde dat de scheepvaart op de gemeenschappelijke kanalen vrij zou zijn voor de inwoners van beide landen.

Art. 109 gaf aan dat de scheepvaart op internationale rivieren volkomen vrij zou zijn voor de handel en dat die vrijheid aan niemand ontegd kon worden.

De libellering van beide artikelen zou kunnen laten vermoeden dat art. 109 een ruimere draagwijdte heeft dan art. 10.

Volgens art. 109 mag de vrijheid van scheepvaart op een internationale rivier aan niemand ontegd worden, terwijl art. 10 enkel in de vrije scheepvaart op een gemeenschappelijk kanaal voorziet voor de inwoners van beide landen.

Toch is dit niet zo.

Bij het tot stand komen van de Slotakte van Wenen heerste de basisidee dat de scheepvaart op de internationale rivieren enkel en alleen openstond voor de oeverstaten. Niet-oeverstaten zouden volgens de grondgedachte van de Slotakte geen vrije vaart op een internationale rivier hebben gehad¹³.

De conventie inzake de Po, gesloten op 3 juli 1849 tussen Oostenrijk en enkele Italiaanse staten, heeft als eerste in de geschiedenis van de rivijscheepvaart het principe van de niet-discriminatie tussen oever- en niet-oeverstaten toegepast op die rivier¹⁴.

Latere conventies deden hetzelfde voor de Donau (Verdrag van Parijs van 30 maart 1856) en de Rijn (Akte van Mannheim van 17 oktober 1868).

Het is uiteindelijk het Statuut van Barcelona van 1921 dat het beginsel van de vrije scheepvaart op internationale rivieren zowel voor oever- als niet-oeverstaten heeft vastgelegd.

Concreet betekent dit dus dat art. 10 van het Scheidingsverdrag met betrekking tot de gemeenschap-

⁹ C. SMIT, *De Belgisch-Nederlandse Commissie van toezicht op de Scheldevaart 1840-1976*, 1976, p. 2.

¹⁰ Permanent Court of International Justice, Serie A, 1929, nr. 23, p. 25.

¹¹ VITANYI, o.c., p. 187.

¹² S.T. BINDOFF, *The Scheldtquestion to 1839*, London, 1945, p. 170.

¹³ H. FORTUIN, «The regime of navigable waterways of international concern and the statute of Barcelona», *Ned. Tijdschrift voor Intern. Recht*, 1960, 127.

¹⁴ VITANYI, o.c., p. 81.

pelijke kanalen dezelfde draagwijdte had als art. 109 waarnaar werd verwezen in art. 9.

Dat het trouwens de bedoeling is geweest van de Mogendheden die partij waren bij de totstandkoming van het Scheidingsverdrag, het kanaal Gent-Terneuzen volledig gelijk te schakelen met de Schelde, blijkt eveneens uit art. 9, §3, lid 1, dat, inzake de heffing van tolrechten, de Schelde en het kanaal evenwaardig behandelde.

Ook het Verdrag van 5 november 1842, gesloten tussen België en Nederland tot regeling van een aantal punten die betrekking hadden op de uitvoering van het Verdrag van 19 april 1839, maakte geen onderscheid tussen de Schelde en het kanaal Gent-Terneuzen.

Tevens kan nog verwezen worden naar de Conventie van 20 mei 1843 die tot stand kwam tussen België en Nederland ter uitvoering van de artikelen 9 en 10 van het Verdrag van 19 april 1839 en van hoofdstuk II, sectie 1 tot en met 4 van het Verdrag van 5 november 1842. Die conventie omvatte zeven reglementen met in totaal 300 artikelen. De bepalingen van de eerste twee reglementen waren gemeenschappelijk van toepassing zowel voor de Schelde als voor het kanaal Gent-Terneuzen. Het zevende reglement omvatte 63 artikelen en had enkel en alleen betrekking op de scheepvaart op het kanaal.

In deze stand van de uiteenzetting is het reeds mogelijk een eerste belangrijke conclusie te formuleren i.v.m. het statuut van het kanaal Gent-Terneuzen.

Een kanaal, hoe men dit territoriaal ook beziet, nationaal of internationaal, is steeds een kunstmatig aangelegde waterweg en kan niet beschouwd worden als een internationale rivier, die een natuurlijk bevaarbare waterloop is, waarop het principe van de vrije scheepvaart van toepassing is als vastgelegd door de Slotakte van Wenen, en dit buiten elke conventionele bepaling om.

Een kanaal kan echter wel conventioneel gelijkgesteld worden met een natuurlijke waterweg en op die manier een juridisch regime krijgen dat overeenstemt met het regime van de internationale rivieren, waarop het principe van de vrije scheepvaart van toepassing is.

Om aan een kanaal een internationaal juridisch regime toe te kennen is essentieel de toestemming nodig van de soevereine staat of staten¹⁵. In artikel 10 van het Scheidingsverdrag van 1839 hebben de twee soevereine staten, Nederland en België, zich akkoord verklaard om de scheepvaart op de grensoverschrijdende kanalen ter vrije en gemeenschappelijke beschikking te stellen van de inwoners van beide landen.

Er kan dus gesteld worden dat het kanaal Gent-Terneuzen uit juridisch oogpunt een internationaal kanaal is, waarop een internationaal regime van toepassing is.

Ook andere kanalen werden trouwens door conventie aan een internationaal regime onderworpen.

Ter illustratie:

— het Verdrag van 31 december 1851 tussen Nederland en de Duitse Handelsunie plaatste de scheepvaart op zowel natuurlijke als artificiële waterwegen op gelijke voet;

— het Verdrag van West-Afrika van 1885 deed hetzelfde voor de kanalen die gegraven werden om niet- of

moeilijk bevaarbare gedeelten van de Kongo- en Nigerstroom te overbruggen;

— het Verdrag van Washington van 8 mei 1871, gesloten tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten en het Verdrag van 11 januari 1909 tussen de Verenigde Staten en Canada, vestigden ook het principe van de vrije scheepvaart op de kanalen die zich op Amerikaans grondgebied bevinden¹⁶.

De idee om artificiële waterwegen volledig gelijk te schakelen met natuurlijke waterlopen, zoals dit voor sommige waterwegen door bilaterale verdragen was gebeurd, werd uiteindelijk op multilaterale wijze verwoord in de Vredesverdragen van 1919-1920, die de bedoeling hadden om aan de internationale waterwegen een geïnternationaliseerd en gelijkaardig statuut te verlenen.

Het internationaal regime dat in die verdragen werd uitgewerkt ten aanzien van internationale waterwegen en dat de scheepvaart openstelde zowel voor oever- als niet-oeverstaten, had ook betrekking op «lateral canals and channels constructed either to duplicate or to improve naturally navigable sections of the specified river system, or to connect two naturally navigable sections of the same river»¹⁷.

Ter uitvoering van art. 338 van het Verdrag van Versailles werd in Barcelona een conferentie gehouden die leidde tot de totstandkoming van het Waterwegenstatuut of het Statuut van Barcelona van 30 april 1921.

Dit statuut is van toepassing op verschillende waterwegen:

1. op kanalen, rivieren of stromen waarvan het bevaarbaar gedeelte in zijn loop naar de zee door verschillende staatsgebieden komt of de grens tussen verschillende staatsgebieden uitmaakt;

2. op kanalen, rivieren of stromen waarvan de waterloop niet op verschillende grondgebieden gelegen is, maar die de aanvulling zijn van een internationale waterweg;

3. op waterwegen waarvoor een internationale commissie bestaat, waarvan niet-oeverstaten deel uitmaken;

4. op waterwegen die door de betrokken staat of staten onder dit statuut worden geplaatst¹⁸.

Art. 10 van het statuut bepaalde dat de oeverstaten de plicht hebben de waterwegen te onderhouden en de bevaarbaarheid te verzekeren «compte tenu, à tout époque, de l'état de la navigation, ainsi que de l'état économique des régions desservies par la voie navigable».

Zowel België als Nederland waren verdragsluitende partij doch enkel België heeft het statuut ondertekend. Hoewel die conventie slechts door een twintigtal staten werd geratificeerd¹⁹, heeft dit toch een belangrijke invloed uitgeoefend op het statuut van de internationale waterwegen.

In verband met het kanaal Gent-Terneuzen moeten de volgende verdragen nog vermeld worden:

1. Het Verdrag van Den Haag van 24 april 1851 tussen België en Nederland dat stoomschepen met schroef op het

¹⁶ VITANYI, *o.c.*, p. 187-188.

¹⁷ VITANYI, *o.c.*, p. 189.

¹⁸ E. VAN BOGAERT, *Volkenrecht*, Brussel, 1973, p. 378.

¹⁹ M.O. HUDSON, *International legislation*, Washington 1931, I, p. 638.

¹⁵ J.A. OBIETA, *The international Status of the Suez Canal*, Den Haag, 1970, p. 22 e.v.

kanaal toeliet. Hierdoor werd art. 22 van het Verdrag van 20 mei 1843 dat de scheepvaart voor stoom- en zeilschepen verbood (alle schepen moesten getrokken worden) gewijzigd.

2. De Conventie van 24 september 1862 tussen België en Nederland ter aanpassing van het reglement van 20 mei 1843 met betrekking tot de scheepvaart op het kanaal Gent-Terneuzen, wijzigde de van kracht zijnde politie- en navigatiebepalingen zodat van toen af, na voorafgaande overeenstemming, de regeringen zelf de verordeningen konden uitvaardigen die deze aangelegenheden regelen.

Het is wel belangrijk op te merken dat de bovenvermelde overeenkomst niet bepaalt wat moet gebeuren indien er tussen de onderscheiden regeringen geen overeenstemming wordt bereikt. Dit zal wel het geval zijn in het Verdrag van Den Haag van 1925.

3. Het Verdrag van 31 oktober 1879 bepaalde dat België en Nederland een aantal werken zouden uitvoeren aan het kanaal om de scheepvaart te bevorderen. In art. 11 werd overeengekomen dat, indien België ooit een nieuwe sluis te Terneuzen zou willen bekomen, die vraag het onderwerp van een nieuw verdrag zou uitmaken.

4. Overeenkomstig art. 11 van het Verdrag van 31 oktober 1879 werd op 29 juni 1895 tussen België en Nederland een akkoord bereikt om een nieuwe sluis te Terneuzen te bouwen. Die conventie werd door de Conventie van 8 maart 1902 aangevuld. De nieuwe sluis werd op 1 oktober 1908 in gebruik genomen. Belangrijk was ook art. 13 van het Verdrag van 1895 dat, zoals art. 11 van de overeenkomst van 1879, bepaalde dat indien België ooit een nieuwe sluis te Terneuzen wilde, die vraag het onderwerp zou uitmaken van een nieuwe overeenkomst tussen beide regeringen.

5. Als laatste verdrag moet dat van Brussel van 20 juni 1960 vermeld worden. Dit handelde over de verbetering van het kanaal van Terneuzen naar Gent en de regeling van enige daarmee verband houdende aangelegenheden.

Art. 1 voorziet in de uitvoering van een aantal werken aan dit kanaal, o.m. het bouwen van een nieuwe zeevaartsluis. Die sluis werd op 19 december 1968 in gebruik genomen.

Art. 11 regelde de kostenverdeling met betrekking tot de in art. 1 bedoelde werken: 80% van de kosten vallen ten laste van België en 20% ten laste van Nederland.

Tevens is het belangrijk te wijzen op art. 26 van het Verdrag van 1960: «Indien een van beide Hoge Verdragssluitende Partijen te kennen geeft het geheel of voor een belangrijk gedeelte vernieuwen van de sluisen of bruggen dan wel de bouw van nieuwe sluisen of bruggen wenselijk te achten, zal deze aangelegenheid het onderwerp van overleg tussen de beide regeringen uitmaken.» Uit dit artikel blijkt dat de Nederlandse regering de noodzaak heeft erkend het kanaal Gent-Terneuzen aan te passen aan de zich steeds wijzigende economische noden en scheepvaartomstandigheden, en dus de bouw van een nieuwe sluis te Terneuzen in beginsel heeft aanvaard. Die principiële aanvaarding lag ook besloten in art. 11 van Verdrag van 1879 en in art. 13 van het akkoord van 1895.

In het overzicht van de verdragsregelen die tot stand zijn gekomen in verband met het kanaal Gent-Terneuzen, moet volledigheidshalve ook het reeds vermelde Verdrag van Den Haag van 3 april 1925 even toegelicht worden. Dit verdrag is wellicht tot op vandaag het belangrijkste sedert het Scheidingsverdrag van 1839. Het beoogde immers een aantal bepalingen ervan te herzien.

Dit Verdrag van Den Haag — dat Schuursma in zijn proefschrift veelzeggend «het onaannemelijk tractaat» noemde — bevatte vrijwel uitsluitend bepalingen in het voordeel van België²¹. Ondertekend door de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Hymans en zijn Nederlandse collega Van Karnebeek op 3 april 1925 werd het door de Nederlandse Tweede Kamer aangenomen, maar door de Eerste Kamer verworpen.

Het «onaannemelijk tractaat» heeft dus geen concrete gevolgen gehad voor de rechtstoestand van de Schelde en het kanaal Gent-Terneuzen. Toch verdient het enige aandacht om de volgende redenen: overeenkomstig de internationalisatiegedachte van het Barcelonastatuut van 1921, bevatte dit verdrag een aantal beginselen en regelingen zoals de noodzaak de bevaarbaarheid van de Schelde en het kanaal Gent-Terneuzen te allen tijde aan te passen, het oprichten van beheerscommissies, waardoor ten aanzien van het kanaal een regime tot stand werd gebracht dat de belangen van de scheepvaart op het kanaal zou hebben verzekerd op een wijze die ook heden ten dage nog voldoening zou hebben geschonken.

Het eerste artikel was van louter politieke aard. Nederland erkende daarmee dat de Belgische neutraliteit zoals die in 1839 door Frankrijk, Groot-Brittannië, Oostenrijk, Pruisen en Rusland werd opgelegd en gegarandeerd, verviel. Het stemde tevens erin toe dat Antwerpen voortaan niet uitsluitend handelshaven kon zijn, zoals dit was bepaald door art. 14 van het Scheidingsverdrag, maar ook oorlogshaven.

Het vierde artikel hief art. 9 van het Verdrag van 19 april 1839 op. Het bevatte regelingen die betrekking hadden op de Westerschelde, het Kanaal van Gent naar Terneuzen en de kanalen door Walcheren en Zuid-Beveland.

De eerste paragraaf regelde de vrije doorvaart op de Westerschelde en haar toegangen vanuit volle zee, evenals op de Schelde beneden Antwerpen.

In de tweede paragraaf namen beide partijen aan dat de bevaarbaarheid van de Schelde beneden Antwerpen en haar toegangen uit volle zee, steeds zouden moeten beantwoorden aan de eisen die door de vooruitgang van de scheepsbouw en de toenemende behoeften van de scheepvaart zouden worden gesteld.

In de paragrafen 3 tot en met 7 werden regelingen getroffen voor het instellen van een Commissie van Beheer over de Schelde, die zou bestaan uit vertegenwoordigers uit beide landen en die wel uitgebreidere bevoegdheden zou krijgen dan de commissarissen uit het Verdrag van 1839. De commissie zou besluiten mogen nemen «omtrekt alles wat de belangen van de scheepvaart betreft», zoals de betoning, bebakening en verlichting, en het onderhoud en verbetering van de waterweg. De regeling hield in dat de beslissingen in de commissie binnen twee maanden door de regeringen dienden te worden goedgekeurd.

²⁰ R.L. SCHUURSMa, *Het onaannemelijk tractaat. Het verdrag met België van 3 april 1925 in de Nederlandse publieke opinie*, Utrecht 1975, p. 54.

²¹ A.M. DE VREESE, *De haven van Gent*, Gent, 1932, p. 223-224.

Kwam de commissie echter niet tot een beslissing, dan werd het discussiepunt naar de regeringen verwezen. Bleef ook daar een overeenkomst uit dan had elke regering het recht zich te beroepen op een arbitragecommissie die zou bestaan uit 5 leden.

Lid 13 van voornoemd artikel 4 bepaalde dat het kanaal Gent-Terneuzen steeds zou moeten beantwoorden aan de groeiende behoeften van de scheepvaart.

Tevens werd een beheerscommissie voor het kanaal opgericht, die dezelfde bevoegdheden zou hebben als de Scheldecommissie en waarvoor dezelfde regelingen golden inzake de te nemen beslissingen als voor de Scheldecommissie.

Tot slot bepaalde lid 17 dat de verbeteringskosten op het Nederlands deel van het kanaal Gent-Terneuzen voor 5/6 ten laste van België en voor 1/6 ten laste van Nederland zouden vallen. De kosten voor het Belgisch deel van het kanaal zouden geheel door België worden gedragen. Zoals reeds is aangestipt, werd dit verdrag nooit geratificeerd door Nederland. Aan de verwerping waren twee jaar van heftige debatten, zowel in de pers en in door belangengroepen opgerichte comités als in het Nederlands parlement, voorafgegaan. Het leidde tevens tot het ontslag van de minister van Buitenlandse Zaken Van Karnebeek.

In België was de toenmalige burgemeester van Antwerpen, kamerlid Frans Van Cauwelaert, een der vurigste verdedigers van het verdrag.

Uit Schuursma's belangrijke studie over het onaanneemelijk tractaat meen ik echter te kunnen afleiden dat de tegenstand van Nederlandse zijde in het geheel niet gericht was tegen de verdragsbepalingen inzake het kanaal Gent-Terneuzen.

De belangrijkste bezwaren vanwege Nederland kunnen als volgt geresumeerd worden.

1. Het opheffen van de Belgische neutraliteit, met o.m. het opgeven van het verbod om van Antwerpen een oorlogshaven te maken.

2. De voorziening van een Schelde-Rijnverbinding die vooral door Rotterdamse en Amsterdamse havenkringen scherp op de korrel werd genomen.

3. De geplande aanleg van een Moerdijkkanaal tussen de Antwerpse haven en het Hollands Diep was eveneens een ware struikelsteen.

4. De bepaling dat de bevaarbaarheid van de Schelde steeds zou moeten voldoen aan de toenemende behoeften van de scheepvaart, hield voor Nederlandse Waterstaatkundige kringen een onaanvaardbare verbintenis in omdat zulks een wissel betekende op de toekomst van die zo moeilijk te beheersen rivier.

Uit dit alles blijkt dat van Nederlandse zijde geen directe oppositie bestond tegen de verdragsbepalingen inzake het kanaal Gent-Terneuzen. Het staat vast dat een regeling voor het kanaal is uitgebleven omdat de onderhandelingen over de eisen van Antwerpen en Gent en de verdragsrechtelijke uitwerking ervan als één geheel werden gehouden.

Gent is duidelijk het slachtoffer geworden van die binding en zou het ook blijven zolang haar eisen niet werden losgekoppeld van die van Antwerpen.

Dit werd reeds in 1933 ten volle aangevoeld door A. De Vreese, die in een belangwekkende monografie over «De Haven van Gent» onverbloemd pleitte voor die loskoppeling.

De Vreese stelde duidelijk, zich zowel richtend tot Nederland als tot Antwerpen, wie hij een gebrek aan waardering en begrip van de rechtmatige eisen van Gent verweet, dat het tijd werd «op te houden van de Belgisch-Nederlandse overeenkomst betreffende het Schelderegim, het Moerdijkkanaal en de enclave van Maastricht een geheel te willen maken met de sluis te Terneuzen»²¹.

Kort na de Tweede Wereldoorlog namen Nederland en België — nu partners in de Benelux — weer plaats aan de onderhandelingsstafel en werd in 1948 een speciale commissie opgericht, de reeds eerder genoemde commissie Van Cauwelaert-Steenberghe, die werd belast met de studie van de technische, economische en financiële aspecten betreffende de vraagstukken van de waterwegen en havenbelangen.

Een gezamenlijke aanpak van alle eisen leidde echter opnieuw tot een impasse, tot toen in 1954 de commissie voorstellen deed waarbij, aldus Schuursma «nevenkwesies in de Belgisch-Nederlandse verhouding, zoals het kanaal van Gent naar Terneuzen en de stop van Ternaaen in de verbinding Albertkanaal-Maas-Julianakanaal, waren losgemaakt van de Schelde-Rijnverbinding om apart geregeld te worden»²².

Dit heeft geleid tot het akkoord van 10 juni 1960 voor een nieuwe sluis te Terneuzen, terwijl op 13 mei 1963 het verdrag over de Schelde-Rijnverbinding werd ondertekend.

Het is evenwel duidelijk dat door het verwerpen van het verdrag van 1925, om redenen die met het kanaal Gent-Terneuzen niets te maken hadden, een historische kans werd gemist om een definitieve verdragsregeling tot stand te brengen, niet alleen inzake de bevaarbaarheid van het kanaal, maar ook en vooral inzake het supranationaal beheer ervan.

Nu echter is nog steeds de verdragsrechtelijke regeling zoals bepaald in art. 10 van het Scheidingsverdrag van 1839 van toepassing op het kanaal.

Dit art. 10 kan men nog bezwaarlijk beschouwen als een regeling die voldoening schenkt voor een situatie die sedert 150 jaar grondig is gewijzigd.

C. Het juridisch regime van enkele internationale rivieren en kanalen

Zoals reeds is aangestipt, poogde de Conferentie van Barcelona met het Waterwegenstatuut van 20 april 1921 aan de internationale waterwegen een geïnternationaliseerd en gelijkaardig statuut te verlenen.

Die poging mislukte omdat slechts een beperkt aantal staten die conventie hebben geratificeerd.

Dit had als belangrijk gevolg dat de internationale waterwegen geen uniform internationaal statuut kregen, maar onderworpen bleven of werden aan een specifiek conventioneel statuut.

Het is dan ook interessant even stil te staan bij het beheersstatuut dat conventioneel tot stand is gekomen voor enkele internationale rivieren en kanalen.

²² SCHUURSMA, o.c., p. 259.

1. Internationale rivieren

a. Het meest bekende en ook belangrijkste beheersstatuut is dat van *de Rijn*.

De Octrooiconventie van 15 augustus 1804 richtte een gecentraliseerde administratie op ter ontwikkeling en bescherming van de scheepvaart op de Rijn²³.

Het Congres van Wenen werkte het Rijnstatuut verder uit.

Art. 11 van annex C van de Slotakte van Wenen voorzag in de benoeming van één commissielid per oeverstaat voor de samenstelling van de nieuwe Rijncommissie²⁴.

De Centrale Rijncommissie is voor de eerste maal bijeengekomen op 5 augustus 1816 en had als eerste taak een reglement voor de scheepvaart op de Rijn uit te werken. Dit reglement kwam op 17 juli 1831 tot stand.

Op 17 oktober 1868 ondertekenden zes oeverstaten de Conventie van Mannheim. Die conventie vormt tot op heden nog steeds het basishandvest van de Centrale Rijncommissie.

Het Verdrag van Versailles van 28 juni 1919 heeft een belangrijke wijziging aangebracht aan de samenstelling van de Rijncommissie: er wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen oever- en niet-oeverstaten om als lid in de commissie zitting te hebben.

Zo maakten ook Engeland en Italië als niet-Oeverstaten deel uit van de commissie, samen met Frankrijk, Nederland, Zwitserland, Duitsland en België.

Na de Tweede Wereldoorlog krijgt de commissie een andere samenstelling: België, Frankrijk, Groot-Brittannië, Nederland, Zwitserland en de Verenigde Staten.

In 1950 treedt Duitsland opnieuw toe tot de commissie, terwijl de Verenigde Staten op 31 december 1964 de commissie verlaten²⁵.

De Centrale Rijncommissie heeft een reglementerende functie en bezit een aantal bevoegdheden:

1) In de eerste plaats is zij belast met het uitwerken van gemeenschappelijke regelen inzake de politie op de scheepvaart.

2) Daarnaast heeft zij zekere bevoegdheden inzake uit te voeren werken. Art. 28 van de Conventie van Mannheim bepaalde: «Les Hautes Parties contractantes s'engagent comme par le passé ... à mettre et à maintenir en bon état ... le chenal du Rhin.» De Centrale Rijncommissie had aanvankelijk louter een controlerecht op de door de oeverstaten uitgevoerde werken; later werden de uit te voeren werken onderworpen aan de voorafgaande goedkeuring van de commissie. Actueel heeft de Rijncommissie de opdracht voorstellen te formuleren om de werken uit te voeren die nodig zijn om de Rijn aan te passen aan de zich wijzigende omstandigheden.

3) Ten slotte fungeert de Centrale Rijncommissie als klachtenbank. Ze beoordeelt de klachten van Staten en enkelingen in verband met de uitvoering van het Rijnvaartverdrag.

Naast die reglementerende en administratieve functie, heeft de Rijncommissie ook een rechtsprekende bevoegdheid. Zij oordeelt in tweede aanleg over vonnissen uitgesproken door de nationale rechtbanken die bevoegd zijn recht te spreken in gedingen betreffende de Rijnvaart.

Het kan niet worden ontkend dat het belang van de Centrale Rijncommissie uitermate groot is. Volgens Biays is de Rijn een van de weinige internationale rivieren, waarvan het statuut de twee principes die het juridisch regime van het internationaal fluviaal recht uitmaken, eerbiedigt, nl. de vrijheid van scheepvaart en de gelijke behandeling van alle vlaggestaten. De toepassing van die principes werd aan de Centrale Rijncommissie toevertrouwd²⁷. De Centrale Rijncommissie heeft ook als voorbeeld gestaan voor het statuut van de Moezel.

Door de Conventie van 27 oktober 1956, gesloten tussen Duitsland, Frankrijk en Luxemburg, werd beslist de voornaamste bepalingen betreffende de Rijn ook tot de Moezel uit te breiden. Als beheersorgaan werd een Moezelcommissie opgericht. Ze telt zes afgevaardigden, twee per staat²⁸.

b. *De Donau* is op internationaal Europees gebied samen met de Rijn de belangrijkste internationale stroom, niet alleen wegens zijn lengte (2.855 km) maar ook wegens het groot aantal landen die deze stroom doorloopt, zijn talrijke bijrivieren en de grote rol die hij in de loop van de geschiedenis heeft gespeeld op politiek en economisch vlak.

Een verdragsrechtelijke regeling werd echter slechts laat uitgewerkt.

De Slotakte van Wenen bevatte nog geen bepalingen omtrent de Donauscheepvaart. Het principe van de vrije vaart zal slechts voor het eerst verdragsrechtelijk geformuleerd worden in het Verdrag van Parijs van 30 maart 1856.

Art. 15 van dit verdrag verklaart de principes van de scheepvaart op de internationale rivieren, als vastgelegd in de Slotakte van Wenen, van toepassing op de Donau en de Donaumondingen.

Krachtens art. 16 werd een Europese commissie opgericht met een afgevaardigde van elk van de zeven verdragsluitende mogendheden, dit voor de duur van twee jaar. Die commissie had tot taak de noodzakelijk geachte werken aan te wijzen en te doen uitvoeren. Daarnaast werd een permanente Donaucommissie opgericht, bestaande uit één afgevaardigde van elke overstaat. Die commissie moest zorgen voor het onderhoud, de bevaarbaarheid en de scheepvaartreglementering van de Donau en haar mondingen.

Het statuut van de Donau werd later herhaaldelijk gewijzigd, o.m. door de Conventie van Parijs van 23 juli 1921, het Verdrag van Sinaia van 1939 en de Conventie van Belgrado van 18 augustus 1948²⁹.

Deze laatste conventie heeft het nieuw statuut van de Donau vastgelegd.

De nieuwe Donaucommissie bestond uitsluitend uit afgevaardigden van de oeverstaten, dit in tegenstelling tot de

²³ P. BIAYS, «La commission centrale du Rhin», *R.G.D.I.P.*, 1952, 227.

²⁴ K. STRUPP, *o.c.*, I, p. 190.

²⁵ J. RAUX, «La régionalisation et la centralisation: deux tendances complémentaires de l'administration internationale des fleuves», *R.G.D.I.P.*, 1969, 680.

²⁶ BIAYS, *o.c.*, p. 250.

²⁷ BIAYS, *o.c.*, p. 277.

²⁸ M. FAURE, *Ontwikkeling van het recht der internationale rivieren*, R.U.G., 1963, p. 128.

²⁹ E. PANNEELS, *Internationale Verdragen. Het verdrag van Parijs van 1856*, Brussel, 1975, p. 34.

twee commissies opgericht door de Conventie van Parijs van 1921, die zowel vertegenwoordigers van oeverstaten als van niet-oeverstaten bevatte.

De nieuwe commissie bezit een reglementerende en financiële bevoegdheid, maar een uitvoerings- en jurisdictionele macht heeft zij niet meer.

De westerse mogendheden hebben geweigerd de Conventie van Belgrado te ondertekenen omdat zij die strijdig achtten met art. 42 van het Verdrag van 23 juli 1921, waardoor alle verdragspartijen bij een herziening betrokken moesten worden.

Het verdrag is alleen van kracht geworden voor de oeverstaten³⁰.

c. *De Elbe* werd door art. 331 van het Verdrag van Versailles internationaal verklaard en opengesteld voor alle vlaggestaten.

Art. 340 van het Vredesverdrag vertrouwde het beheer toe aan een internationale commissie. Het definitief statuut van de Elbe werd geregeld door de Conventie van 22 februari 1922.

Volgens art. 43 van die conventie stelt de commissie, op voorstel van de oeverstaten, een programma op van de uit te voeren verbeteringswerken³¹.

d. Buiten Europa kan worden verwezen naar *de Niger* — waarvoor op 25 november 1964 een internationale commissie werd opgericht³² — en naar *de St. Lawrence*.

Voor de St. Lawrence, die zich zowel over Amerikaans als over Canadees grondgebied uitstrekt, werd op 11 januari 1909 een verdrag gesloten tussen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

Dit verdrag voorzag in de oprichting van een «International Joint Commission», samengesteld uit zes leden, drie voor de V.S.A. en drie voor Canada. Die commissie heeft niet alleen een administratieve bevoegdheid, maar ook een jurisdictionele³³.

e. Niettegenstaande ten aanzien van *de Schelde* geen sprake kan zijn van een beheersstatuut — de nog steeds geldende regeling gaat terug tot het Scheidingsverdrag — moet toch verwezen worden naar de permanente commissie die door art. 9 van het Verdrag van 1839 is opgericht.

De taak en de bevoegdheden van het college van permanente commissarissen staat omschreven in de artikelen 67 tot en met 74 van het zogenaamde Scheldereglement, vastgesteld door de conventie van 20 mei 1843.

De permanente commissie is voornamelijk belast met taken inzake loodswezen, betoning, bebakening, verlichting van de vaarweg en de aanleg van een walradarketen langs de gehele Westerschelde³⁴. Die commissie heeft enkel een toezicht uitoefenende functie. Van een beheersbevoegdheid is er geen sprake.

In het Schelde-Rijnverdrag, dat op 13 mei 1963 tussen België en Nederland werd ondertekend, is men reeds een stap verder. Er werd immers een arbitragecommissie op-

gericht die uitspraak moest doen in conflicten betreffende de interpretatie en de toepassing van het verdrag. Dit zal b.v. het geval zijn wanneer een van de partijen werken ter verbetering van de vaarweg op het gebied van de andere partij wenselijk acht en er geen overeenstemming tussen beide regeringen wordt bereikt.

Toch is ook deze eigenlijke commissie, die samengesteld is uit een permanent voorzitter en twee permanente leden, geen beheerscommissie, zoals die wel bestaat voor de Rijn, de Donau, de Elbe.

2. Internationale kanalen

a. Het Suezkanaal

Dit kanaal heeft sedert zijn ontstaan een hele evolutie doorgemaakt. In het kader van deze studie kan daarbij niet worden stilgestaan. Wel zij eraan herinnerd dat het kanaal, gegraven onder leiding van Ferdinand De Lesseps, op 17 november 1869 voor de scheepvaart van alle naties werd opengesteld³⁵.

Het beheer en de exploitatie van dit kanaal werden toevertrouwd aan een privé-maatschappij, bekend als de Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez³⁶.

Op 26 juli 1956 werd deze compagnie door president Nasser genationaliseerd. Die nationalisatie — een eenzijdige daad van Egypte — was mogelijk omdat het kanaal geheel op Egyptisch grondgebied lag. De Egyptische regering wenste het principe van de vrijheid van scheepvaart te handhaven, hetgeen zij door een unilaterale verklaring van 18 maart 1957 bekend maakte.

Art. 1 van die verklaring bepaalde dat de Egyptische regering de Conventie van Constantinopel van 1888 zou eerbiedigen die als regel had gesteld (art. 1, eerste lid) dat het Suezkanaal steeds, zowel in oorlogs- als in vreedstijd, vrij en open zou zijn voor ieder koopvaardij- en oorlogsschip, zonder onderscheid van vlag³⁷.

Egypte heeft het beginsel van de Conventie van Constantinopel evenwel niet steeds geëerbiedigd, doch slechts toegepast wanneer zulks paste in het kader van zijn internationale politiek. Niet alleen werd de doorvaart aan Israëlsche schepen verboden, ook schepen varende onder niet-Israëlsche vlag doch die goederen van en naar Israël transporteerden, werd de toegang tot het kanaal ontzegd³⁸. Het kanaal werd zelfs volledig voor alle scheepvaartverkeer gesloten bij het uitbreken van de oorlog tussen Egypte en Israël op 5 juni 1967 en pas acht jaar later, op 5 juni 1975, opnieuw opengesteld³⁹.

Dat toont vanzelfsprekend de relativiteit aan van de unilaterale verklaring van 1957.

Hetzelfde geldt voor art. 3 van de Egyptische verklaring. De nakoming van het bepaalde dat «the canal is maintained and developed in accordance with the progressive requirements of modern navigation...»⁴⁰, hing immers

³⁰ E. VAN BOGAERT, *Volkenrecht*, Brussel, 1973, p. 383-384.

³¹ HUDSON, *o.c.*, II, p. 835 e.v.

³² M. SCHEIBER, «Vers un nouveau régime international du fleuve Niger», *A.F.D.I.*, 1963, 866; M. SCHEIBER, «Accord relatif à la commission du fleuve Niger à la navigation et aux transports sur le fleuve Niger», *A.F.D.I.*, 1964, 813.

³³ R.A. MACKAY, «The international Joint Commission between the United States and Canada», *A.J.I.L.*, 1928, 292 e.v.

³⁴ SMIT, *o.c.*, p. 9 e.v.

³⁵ OBIETA, *o.c.*, p. 1.

³⁶ OBIETA, *o.c.*, p. 7.

³⁷ OBIETA, *o.c.*, p. 147.

³⁸ OBIETA, *o.c.*, p. 113 e.v.

³⁹ C. ROUSSEAU, «Chronique des faits internationaux», *R.G.D.I.P.*, 1975, 1116.

⁴⁰ OBIETA, *o.c.*, p. 152.

af van de eenzijdige opportuniteitsbeoordeling van Egypte, buiten elke overeenkomst van de andere belanghebbende zeevaartnaties.

b. Het Panamakanaal

Het Panamakanaal neemt eveneens een bijzondere plaats in onder de internationale kanalen.

Zoals het Suezkanaal strekt het zich uit op het grondgebied van één enkele staat.

Na de onafhankelijkheidsverklaring van Panama op 3 november 1903, werd tussen de V.S.A. en Panama op 18 november 1903 het Hay-Varilla-verdrag gesloten⁴¹. Dit verdrag voorzag in de bouw van een nieuw kanaal door de V.S.A. op Panamees territorium. Om dit te kunnen verwezenlijken werden aan de Verenigde Staten de volgende rechten toegekend: «à perpétuité, en vue de la construction, de l'entretien, de l'exploitation et de la défense du dit canal, l'usage, l'occupation et le contrôle d'une zone de terrains sous-marins d'une largeur de dix milles... ainsi que de toutes autres terres et eaux qui pourront être nécessaires et utiles»⁴².

Het nieuwe kanaal werd in 1914 voor de scheepvaart opengesteld⁴³.

Het beheer werd toevertrouwd aan een kanaalcommissie. Een gouverneur, benoemd door de president van de V.S.A., stond aan het hoofd van de commissie. Panama had in die commissie geen vertegenwoordiger⁴⁴.

Vanaf 1919 nam de Panamese oppositie tegen die regeling toe. Het groeiend verzet richtte zich vooral tegen het feit dat de Verenigde Staten de Panamezen een deel van hun grondgebied hadden ontnomen (de oppervlakte van de kanaalzone bedroeg 1.676 km²) waarop Panama geen enkel soevereiniteitsrecht kon uitoefenen. Bovendien konden de Panamezen niet deelnemen aan het belangrijk economisch leven in de kanaalzone⁴⁵.

In de daaropvolgende periode werden herhaaldelijk onderhandelingen aangeknoopt en verdragen gesloten die echter maar in geringe mate tegemoet kwamen aan de Panamese eisen. Slechts met president Johnson wordt belangrijke vooruitgang geboekt. Toch duurt het nog tot de Nixonregering vooraleer er tussen de Verenigde Staten en Panama op 7 februari 1974 een principe-akkoord wordt bereikt. President Carter ondertekende op 7 september 1977 het definitief akkoord met de Panamese president Torrijos⁴⁶.

Het verdrag bepaalt dat Panama onmiddellijk de volle soevereiniteit over de kanaalzone krijgt, doch Panama verbindt er zich toe dat «the canal as an international transit waterway, shall be permanently neutral» (art. 1 van het verdrag).

De Verenigde Staten zullen anderzijds tot 31 december 1999 bevoegd blijven voor de exploitatie en de verdediging van het kanaal.

Voor de overgangperiode tot 1999 wordt een commissie opgericht, bestaande uit negen Amerikanen. Die commissie is belast met het feitelijke beheer over het kanaal. De Panamezen zullen geleidelijk in die commissie medezeggenschap krijgen om een soepele overgang mogelijk te maken⁴⁷.

De verdragsbepaling die van Panamese zijde het meeste verzet opriep, was — benevens de volgens hen veel te lange overgangperiode — het recht dat aan de Verenigde Staten werd toegekend om ook na december 1999 militair op te treden ter vrijwaring van de neutraliteit van het kanaal.

Niettegenstaande felle Amerikaanse oppositie — een opiniepeiling uitgevoerd in augustus 1977 wees uit dat 78% van de Amerikanen het kanaal niet wilden opgeven⁴⁸ — heeft de Amerikaanse senaat op 16 maart en 18 april 1978 het verdrag geratificeerd⁴⁹⁻⁵⁰.

Het is ook belangrijk te vermelden dat in het Verdrag van 7 september 1977 beide partijen er zich toe hebben verbonden in onderling overleg, gedurende de duur van het verdrag, de mogelijkheid te onderzoeken op Panamees grondgebied een nieuw kanaal te graven. Indien een nieuw kanaal nodig zou blijken, zullen onderhandelingen over de aanlegmodaliteiten gevoerd worden⁵¹.

c. Het kanaal van Saimaa

Dit kanaal onderscheidt zich op heel wat gebieden van de andere internationale kanalen⁵². Het vormt de grens tussen Finland en Rusland. In werkelijkheid heeft het enkel een belang voor Finland dat dit kanaal nodig heeft voor zijn goederentransport.

President Kekkonen van Finland heeft door het Verdrag van 27 september 1962 het Russisch gedeelte van het kanaal en een strook land met een breedte van 30 tot 200 m aan de Russische kant, in leen gekregen voor een periode van 50 jaar vanaf het in werking treden van het verdrag⁵³.

Het beheer over het kanaal en de kanaalzone werd toevertrouwd aan een speciale administratie, opgericht door de Finse autoriteiten, maar waarin ook een vertegenwoordiger van de U.S.S.R. zit, derwijze dat — zoals Van der Mensbrugge opmerkt — «toute décision de l'organisme en question implique la coopération du représentant Soviétique»⁵⁴.

In geval van meningsverschil omtrent de uitvoering en de interpretatie van het verdrag zal, wanneer geen overeenstemming tussen de afgevaardigden van beide landen mogelijk is, de kwestie aan een gemengde commissie worden onderworpen. Komt ook die commissie niet tot een akkoord, dan zal het geschilpunt via diplomatieke weg geregeld worden (art. 16).

⁴⁷ FISCHER, o.c., p. 770.

⁴⁸ LAFEBER, o.c., p. 208.

⁴⁹ ROUSSEAU, o.c., R.G.D.I.P., 1978, 208.

⁵⁰ Congressional Research Service, *Senate debate on the Panama canal treaties: a compendium of major statements, documents, record votes and relevant events*, Washington 1979, Library of Congress.

⁵¹ FISCHER, o.c., p. 767.

⁵² ROUSSEAU, o.c., R.G.D.I.P., 1978, 886 e.v.

⁵³ FISCHER, o.c., p. 767.

⁵⁴ VAN DER MENSBRUGGE, o.c., p. 224.

⁴¹ W. LAFEBER, *The Panamacanal. The crisis in historical perspective*, New York 1978, p. 38.

⁴² Y. VAN DER MENSBRUGGE, *Les canaux et détroits dans le droit de la mer actuel. Droit de la mer*, Parijs, p. 208.

⁴³ G. FISCHER, «Le canal de Panama: passé, présent, avenir», *Annuaire français de droit international*, 1977, 752.

⁴⁴ VAN DER MENSBRUGGE, o.c., p. 210.

⁴⁵ FISCHER, o.c., p. 753.

⁴⁶ ROUSSEAU, o.c., R.G.D.I.P., 1977, 840-844.

Op te merken is ook dat de Sovjetunie het recht behoudt om in bepaalde gevallen de toegang van vreemde schepen tot het kanaal te ontzeggen, indien haar veiligheid hierdoor in het gedrang zou kunnen komen.

Volgens Van der Mensbrugge onderscheidt het statuut van het Saimaakanaal zich van dat van het Suezkanaal en het Panamakanaal doordat «le traité ne concerne qu'une partie du canal qui est destiné à servir les intérêts d'une puissance usagère faible par rapport à la puissance concédante»⁵⁵.

Het Suezkanaal en het Panamakanaal hebben dit gemeen dat zij zich op het grondgebied van één enkele staat bevinden.

Beide kanalen ressorteerden lange tijd onder de beheerssoevereiniteit van een vreemde mogendheid. Uiteindelijk hebben zowel Egypte als Panama de volledige autonomie over hun kanaal verkregen. Voor het Suezkanaal gebeurde dit door nationalisatie van de kanaal-maatschappij; voor het Panamakanaal werd hiertoe een bilateraal akkoord gesloten. In beide gevallen werd de vrijheid van internationale scheepvaart verzekerd, hoewel voor het Suezkanaal de relativiteit van die verbintenissen reeds werd ervaren.

Zowel voor het Suez- als voor het Panamakanaal hebben Egypte en Panama tevens het beginsel aanvaard dat de toegankelijkheid van het kanaal steeds moet worden aangepast aan de toenemende vereisten van de moderne scheepvaart. Voor het Suezkanaal is de beoordeling van de noodzaak van aanpassings- en verbeteringswerken overgelaten aan de eenzijdige appreciatie van Egypte. Voor het Panamakanaal is in bilateraal overleg met de V.S.A. voorzien.

Het Saimaakanaal toont een zekere gelijkenis met het kanaal Gent-Terneuzen. Zoals het Saimaakanaal enkel Finland ten goede komt, zo heeft het kanaal Gent-Terneuzen in de grootste mate enkel voor België belang. Ten aanzien van het Saimaakanaal heeft Rusland dit ten volle beseft en zijn medewerking verleend aan een regeling die Finland in staat stelt haar belangen op het kanaal optimaal te benutten.

D. Volkenrechtelijke gevolgen van het internationaal statuut van een internationale waterweg — Evolutietendensen ten aanzien van het internationaal statuut

Uit de beschouwingen over het statuut van enkele der belangrijkste internationale waterwegen moet onthouden worden dat dit statuut en de eraan verbonden rechten en verplichtingen conventioneel kunnen worden bepaald en geregeld.

Dit betekent evenwel anderzijds niet dat, wanneer niets is overeengekomen omtrent een internationale rivier of kanaal, er van een juridisch regime geen sprake zou zijn.

Wanneer een waterweg juridisch als een internationale waterweg moet worden beschouwd — zonder dat het belang heeft of die kwalificatie op conventionele wijze gebeurt of niet — zijn daaraan automatisch een aantal rechtsgevolgen verbonden die als internationaalrechtelijk kunnen worden beschouwd.

Vitanyi somt de consequenties op die verbonden zijn aan het principe van de vrijheid van scheepvaart⁵⁶:

1. vrijheid van verkeer, zowel wat schepen als wat het personen- en goederenvervoer betreft;
2. vrije beoefening van maritieme handel, wat de vrijheid inhoudt om deel te nemen aan alle gebruikelijk commerciële activiteiten;
3. vrijheid van bevrachting;
4. verbod van tolheffing uitsluitend gebaseerd op het feit van de scheepvaart, wat evenwel niet uitsluit dat rechten en tolgelden kunnen worden geheven als betaling voor bewezen diensten;
5. volledig gelijke behandeling van allen die aanspraak maken op het recht van scheepvaart;
6. de verplichting van de oeverstaten de bevaarbaarheid van de waterwegen, die beheerst worden door het regime van de vrijheid van scheepvaart, op passende wijze te handhaven.

Voor de laatste bepaling heeft aanleiding gegeven, en zal dit ongetwijfeld in de toekomst nog doen, tot heel wat uiteenlopende interpretaties.

Het is daarom nuttig even bij die bepaling stil te staan, des te meer omdat dit ook belangrijk is bij de beoordeling van het statuut van het kanaal Gent-Terneuzen.

De verplichtingen voor de oeverstaten om de bevaarbaarheid van de waterwegen te handhaven, werden voor de eerste maal verdragsrechtelijk vastgelegd in de Slotakte van Wenen.

Art. 113 bepaalde dat 1) elke oeverstaat zorgt voor het onderhoud van de eigen jaagpaden, en dat 2) elk oeverstaat zorgt voor de uitvoering van de noodzakelijke werken aan de waterwegen, om op die wijze de scheepvaart niet te belemmeren.

Ten aanzien van die laatste verplichting ontwikkelden zich twee stellingen.

Volgens een eerste, die de minimalistische kan worden genoemd, kon ermee worden volstaan de bevaarbaarheid van een waterweg op het status quo te handhaven van het ogenblik waarop een verdrag voor die waterweg werd gesloten tussen de betrokken staten.

Daartegenover stond de maximalistische opvatting, die van oordeel was dat de bevaarbaarheid van de waterweg bestendig aangepast diende te worden aan de zich wijzigende omstandigheden van de scheepvaart, wat uiteraard ook verbeterings- en aanpassingswerken veronderstelt.

Het is opvallend dat Nederland ten aanzien van zijn verplichtingen omtrent de Schelde steeds de minimalistische opvattingen heeft aangekleefd. Hiervoor steunde dit land op art. 9, § 2, van het Scheidingsverdrag van 1839, dat bepaalde dat het loodswezen, het bakenen en het onderhoud van de vaargeulen van de Schelde stroomafwaarts vanaf Antwerpen, aan een gemeenschappelijk toezicht door daartoe benoemde commissarissen, zouden worden onderworpen.

Gezaghebbende Nederlandse juristen zoals Van Eysinga en Meijers waren van oordeel dat de bepaling «onderhoud van de vaargeulen» niet kan worden geïnterpreteerd als een verplichting om de vaargeulen te verbeteren en aan te passen⁵⁷. Nederland was van oordeel dat de

⁵⁵ VAN DER MENSBRUGGE, *o.c.*, p. 224.

⁵⁶ VITANYI, *o.c.*, p. 233.

⁵⁷ VITANYI, *o.c.*, p. 351.

bevaarbaarheid van de Schelde diende te worden gehandhaafd op het peil van 1839⁵⁸.

Het Waterwegenstatuut van Barcelona van 1921 heeft getracht een algemene regel uit te werken omtrent de verplichting van het handhaven der bevaarbaarheid.

Het reeds geciteerde art. 10 zegt inderdaad dat de oeverstaten de verplichting hebben de waterwegen te onderhouden en de bevaarbaarheid te verzekeren «*compte tenu, à toute époque, de l'état de la navigation, ainsi que de l'état économique des régions desservies par la voie navigable*»⁵⁹. Die verdragsbepaling heeft evenwel geen algemene binding, aangezien het verdrag, zoals reeds vermeld, slechts door een gering aantal landen werd geratificeerd.

Volgens Vitanyi kan er echter geen discussie bestaan: de oeverstaten van een internationale waterweg zijn internationaalrechtelijk gehouden op hun grondgebied die hydrotechnische werken uit te voeren die noodzakelijk zijn «*to maintain good conditions of navigation*», wat naast de verplichting om baggerwerken uit te voeren, verlichting en bebakening aan te brengen, ook aanpassings- en verbeteringswerken impliceert.

Dit principe werd eveneens bevestigd door de International Law Association in haar Resolutie van 1968.

Weliswaar — en dit betreft een belangrijke correctie op de zoëven aangehaalde verplichting — is een oeverstaat, indien er geen conventie dienaangaande bestaat, niet automatisch gehouden de nodige aanpassings- en verbeteringswerken uit te voeren.

De verslaggever bij de 56e conferentie van de International Law Association, gehouden in 1974, is echter duidelijk van oordeel dat «*if by executing waterworks on the territory of two or more riparian States or on one only, no State is, as a rule, entitled to adopt a passive attitude; moreover, all riparians have to enter into negotiations and to cooperate*»⁶⁰.

Terecht meen ik te mogen besluiten dat een oeverstaat van een internationale waterweg de verplichting heeft die aan te passen aan de toenemende vereisten van de scheepvaart. Die aanpassingswerken vormen evenwel geen automatische verplichting, doch kunnen slechts opgelegd worden door een conventionele regeling die tot stand komt via onderhandelingen waaraan de oeverstaten niet kunnen weigeren deel te nemen.

Ten slotte moet nog even aandacht worden besteed aan de evolutietendensen die zich aangaande het statuut van de internationale waterwegen hebben ontwikkeld.

Vóór 1919 was de internationalisatie die gekenmerkt werd door de aanwezigheid van zowel oever- als niet-oeverstaten in de riviercommissies, de uitzondering. Vanaf 1919 neemt de tendens tot internationalisatie toe.

De Conventie van Barcelona van 1921 bevestigt het internationalisatieprincipe en maakt dit beginsel van toepassing op de reeds bestaande commissies, nl. de Donau- en de Rijncommissie, en op de nieuw opgerichte commissies, zoals die voor de Elbe, de Oder en de Niemen.

De basisopvatting die aan de internationalisatietendensen ten gronde lag, was het waarborgen van het algemeen belang⁶¹.

In de dertiger jaren en zeker na de Tweede Wereldoorlog, groeit er fel verzet vanwege de oeverstaten tegen de hun opgedrongen internationalisatie. Dit heeft ertoe geleid dat momenteel nog enkel de oeverstaten in de meeste fluviale commissies vertegenwoordigd zijn.

Het duidelijkste voorbeeld hiervan vormt de nieuwe Donaucommissie, opgericht door de Conventie van Belgrado van 1948.

Die uitzondering die is blijven bestaan is de Rijncommissie, die nog steeds vertegenwoordigers van niet-oeverstaten bevat.

Naast de regionalisatietendensen, die een reactie vormde tegen het extreem geponeerde internationalisatieprincipe van het Verdrag van Barcelona van 1921, is er anderzijds een sterke stroming ontstaan tot centralisatie van het beheersregime van de internationale waterwegen.

Die twee elkaar aanvullende tendensen vormen een poging om de belangen van oeverstaten, gebaseerd op hun soevereiniteitsrecht, te verzoenen met de belangen van niet-oeverstaten, die hun grond vinden in de vrijheid van scheepvaart en handel⁶².

De centralisatietendens ontwikkelt zich eendeels binnen het universele kader van de Verenigde Naties en anderdeels binnen het regionale kader van de intergouvernementele organisaties⁶³.

De centralisatie van het internationaal beheer van de waterwegen wordt binnen de Verenigde Naties nagestreefd door het aanmoedigen tot het oprichten van riviercommissies.

Tevens wordt een nauwe samenwerking uitgewerkt tussen de Verenigde Naties en de verschillende fluviale commissies. Ter illustratie kan verwezen worden naar de samenwerking die bestaat tussen de Economische Commissie voor Europa en de Centrale Rijncommissie.

In het regionale kader van de intergouvernementele organisaties van Europa komt de centralisatietendens tot uiting in de samenwerking die bestaat tussen de riviercommissies onderling, zoals dit het geval is voor de Centrale Rijncommissie en de Moezelcommissie en in de samenwerking die groeit tussen de riviercommissies en de instellingen van de Europese Gemeenschap. Deze laatste samenwerking manifesteert zich vooral op het gebied van de waterverontreiniging. Ter illustratie kan worden verwezen naar het ontwerp van Europese overeenkomst inzake de bescherming van de internationale rivieren tegen verontreiniging van 15 mei 1977 en naar de OESO-Aanbeveling van 14 november 1974 inzake de grensoverschrijdende verontreiniging.

Zowel het ontwerp van Europese overeenkomst als de OESO-Aanbeveling voorzien in de oprichting van internationale commissies, belast met het uitwerken van normen inzake waterverontreiniging en met de controle op de naleving ervan; ofwel bevelen ze een nauwe samenwerking aan tussen de reeds bestaande commissies.

⁵⁸ L.J. BOUCHEZ, *The law of international rivers*, 1978, p. 268.

⁵⁹ HUDSON, *o.c.*, I, p. 651.

⁶⁰ VITANYI, *o.c.*, p. 370.

⁶¹ RAUX, *o.c.*, p. 650.

⁶² RAUX, *o.c.* p. 650

⁶³ RAUX, *o.c.*, p. 686

Het is duidelijk dat de geschetste centralisatiestrekking past in het kader van het ruimer wordend besef dat een regeling omtrent het statuut van een internationale waterweg zich niet beperkt tot het akkoord van de oeverstaten om de waterweg open te stellen voor het scheepvaartverkeer.

Meer en meer geeft men er zich rekenschap van dat het gebruik van een internationale waterweg een aantal problemen meebrengt die niet afdoende via diplomatieke weg kunnen worden opgelost. Daarom wordt overgegaan tot het oprichten van gespecialiseerde bi- of multinationale organen die zich specifiek bezighouden met alles wat het beheer van een waterweg omvat. Het Instituut voor Internationaal Recht heeft reeds in 1911 de wens uitgedrukt «d'instituer des commissions communes et permanentes des Etats intéressés qui prendront des décisions, ou tout au moins donneront leur avis lorsqu'il se fera de nouveaux établissements ou des modifications aux établissements existants et qu'il pourrait en résulter quelques conséquences importantes pour la partie du cours d'eau située sur le territoire de l'autre Etat»⁶⁴.

In 1961 heeft het Instituut voor Internationaal Recht de noodzaak nogmaals beklemtoond om gemeenschappelijke rivierorganismen op te richten.

Die fluviale commissies kunnen verschillende vormen aannemen: 1) het kan een louter technische commissie zijn, die dan veeleer slechts een louter studiecommissie is; 2) het kan een gemengde commissie zijn die technisch-administratieve bevoegdheden heeft, zoals o.a. het voorstellen van aanpassings- en verbeteringswerken; 3) of het kan een gemengde commissie zijn met terzelfder tijd jurisdictionele bevoegdheden.

Wat echter ook de vorm is die aan de commissie wordt gegeven, het kan niet worden ontkend dat een gemeenschappelijk organisme het enige mogelijk efficiënte middel is om een internationale waterweg te beheren.

Samenwerking tussen de verschillende oeverstaten is niet meer een doel, is zelfs geen verplichting meer, maar vormt een absolute noodzaak.

Men moet beseffen dat het gebruik van een internationale waterweg het belang van één enkele of meerdere oeverstaten overtreft naar de mate dat zijn nut de territoriale grenzen overschrijdt. Zeker in Europees verband kan men niet meer spreken van een louter lokaal belang, omdat zowel de ontwikkeling als de achteruitgang van een regio of een land onvermijdelijk zijn weerslag heeft op de andere streken en landen.

E. Conclusies

Uit de studie van de verdragsregelen die ten aanzien van het kanaal Gent-Terneuzen sedert de scheiding met Nederland tot stand zijn gekomen, blijkt dat van een conventioneel statuut voor het kanaal nauwelijks sprake kan zijn.

De enige conventionele bepaling van internationaalrechtelijke aard is art. 10 van het Scheidingsverdrag van 1839, dat het gebruik van het kanaal openstelt voor de inwoners van beide landen.

De nadien gesloten verdragen betreffen alleen materiële aspecten, zoals het bouwen van nieuwe sluizen, en hebben geen volkenrechtelijke implicaties.

Toch biedt de studie van de verdragen, akkoorden en conventies van enkele internationale rivieren en kanalen en de analyse van de internationaalrechtelijke beginselen die het internationaal fluviaal recht beheersen, mij de mogelijkheid enige concrete conclusies te formuleren in verband met het statuut van het kanaal Gent-Terneuzen.

1. Het kanaal werd in 1839 op verdragsrechtelijke wijze juridisch als een internationale waterweg gekwalificeerd. Dit had en heeft in eerste instantie essentieel tot gevolg dat de scheepvaart vrij is en dit voor alle schepen zonder onderscheid.

2. Ten tweede betekent dit dat beide landen, over wier territorium het kanaal loopt, de onvoorwaardelijke verplichting hebben de vrijheid van scheepvaart te waarborgen. Het waarborgen van de vrije scheepvaart moet in de ruimste zin gezien worden. Enerzijds betekent dit dat de vrije doorvaart moet worden verzekerd. Om hieraan te voldoen heeft Nederland, zoals reeds vermeld, maatregelen moeten treffen om de blokkade van het kanaal door Nederlandse binnenschippers op te heffen. Anderzijds betekent dit ook dat beide landen de verplichting hebben de scheepvaart, in alle zich wijzigende omstandigheden, mogelijk te maken. Er kan immers geen sprake zijn van vrijheid van scheepvaart wanneer die door materiële omstandigheden beperkt, belemmerd of onmogelijk gemaakt wordt. Daarom moeten niet alleen maatregelen genomen worden inzake bebakening, belichting, beloodsing maar moet ook de toegankelijkheid van het kanaal steeds aangepast worden aan de veranderende en toenemende vereisten van de moderne scheepvaart.

3. Het uitvoeren van noodzakelijke aanpassings- en verbeteringswerken vormt geen automatische verplichtingen, maar kan uitsluitend geregeld worden door een verdrag. Internationaalrechtelijk kan Nederland evenwel geen onderhandelingen, die België over die aangelegenheid zou willen voeren, weigeren. Van Nederlandse zijde werd trouwens het principe van nieuwe onderhandelingen in verband met de aanpassing van het kanaal en de sluizeninfrastructuur expliciet aanvaard in art. 26 van het Verdrag van Brussel van 1960. In die onderhandelingen moet rekening worden gehouden met de belangen van beide landen, zonder dat kan worden aangevoerd dat het belang van de scheepvaart moet primeren op motieven van sociale, ecologische of waterhuishoudkundige aard. De verschillende belangen moeten tegen elkaar afgewogen worden. Essentieel moet evenwel voor ogen worden gehouden dat een verbetering en aanpassing van het kanaal, het louter lokaal belang overstijgt en ook Nederland en alle zeevaartstaten ten goede komt.

4. In overeenstemming met de evolutie in het internationaal fluviaal recht, moet voor het kanaal een beheerscommissie worden opgericht. Die commissie moet niet alleen technisch-administratieve bevoegdheden hebben, maar ook jurisdictionele.

In het kader van haar technisch-administratieve en normatieve bevoegdheden zal het voor de commissie mogelijk zijn:

a) een uniforme regeling tot stand te brengen zowel voor het Nederlands als voor het Belgisch gedeelte van het kanaal inzake verlichting, bebakening, betonnen en politie. Hierdoor zou b.v. een eenvormige vaarsnelheid voor

⁶⁴ C.A. COLLIARD, *Evolution et aspects actuels du régime juridique des fleuves internationaux*, Recueil des cours, 1968, III, p. 419.

het hele kanaal uitgewerkt kunnen worden, wat tot op heden niet het geval is;

b) zo zal het voor de commissie eveneens mogelijk zijn maatregelen en normen inzake waterverontreiniging uit te vaardigen;

c) ten slotte zou de commissie de opportuniteit van aanpassings- en verbeteringswerken kunnen onderzoeken en voorstellen dienaangaande formuleren. Die voorstellen zouden dan het voorwerp kunnen uitmaken van een verdragsregeling.

De jurisdictionele bevoegdheid zou het anderzijds mogelijk maken het niet-naleven van de uitgevaardigde reglementen o.m. inzake verontreiniging, op een afdoende wijze te sanctioneren. Tevens zou de commissie als rechtscollege de hand kunnen houden aan de naleving van het internationaalrechtelijk principe van vrije scheepvaart op het kanaal. Bij inbreuk op die vrijheid, zoals dit b.v. het geval was bij de recente blokkade door de Nederlandse binnenschippers, zou dit jurisdictioneel organisme niet alleen onmiddellijk kunnen optreden om de vrijheid van scheepvaart te herstellen, maar bovendien ook kunnen kennis nemen van schadeëisen die eventueel naar aanleiding van de belemmering gesteld zouden worden.

Wat de samenstelling betreft moet de commissie minstens een gelijk aantal afgevaardigden van beide landen tellen.

Ik meen echter te mogen pleiten voor een verruiming van de commissie tot afgevaardigden van andere Westeuropese landen, zoals dit ook voor de Rijncommissie het geval is.

Zoals reeds is onderstreept, overstijgt de betekenis van het kanaal Gent-Terneuzen, zoals dit ook geldt voor de

Schelde, het louter lokaal of nationaal belang. In een verenigd Europa hebben alle lid-staten er alle belang bij dat de economische mogelijkheden van elk land op optimale wijze worden benut. Bovendien zal door het deelnemen van niet-oeverstaten aan de commissiewerkzaamheden, wellicht vermeden kunnen worden dat, i.v.m. belangrijke geschilpunten tussen de beide oeverstaten, die meestal enkel hun eigen belangen zullen voor ogen houden, een patsituatie zou ontstaan.

Een verruimde samenstelling van de commissie lijkt me een waarborg voor een objectieve benadering van de diverse problemen. Op die wijze zal dan ook niet moeten worden voorzien in een arbitrageregeling zoals die wel bestond in het Verdrag van 1925.

5. Het oprichten van de voorgestelde beheerscommissie zal ten slotte in Europees verband een samenwerking met de andere bestaande beheerscommissies mogelijk maken, wat een uniformisering van de verplichtingen, normen en reglementering ten aanzien van de internationale waterwegen in de hand zal werken.

Het is mijn overtuiging, dat op een ogenblik dat het Algemeen Nederlands Congres zich uitspreekt, na het verwezenlijken van de Taalunie van 9 september 1980, voor een verdere samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland op industrieel en commercieel gebied, de tijd gekomen is om voor het kanaal Gent-Terneuzen een beheersregime met Nederland tot stand te brengen. Dit beheersregime zal niet alleen beantwoorden aan de huidige tendensen in het internationaal fluviaal recht maar zal het tevens mogelijk maken door een permanent overleg te allen tijde een aanvaardbare oplossing te vinden voor de rechtmatige aanspraken en belangen van beide landen.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 24 DECEMBER 1980

Voorzitter: de h. Legros

Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: de h. Ballet

Advocaat: mr. Simont

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Voor aangestelde — Verband tussen werkzaamheid en schadeverwekkende handeling.

Een onrechtmatige daad behoort tot de bediening van een aangestelde, zodra zij wordt verricht tijdens de bediening en, ook al is het onrechtstreeks en occasioneel, ermee verband houdt.

N.V. P. t/ V. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 22 april 1980 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

(...)

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1384, inzonderheid derde lid, van het Burgerlijk Wetboek, 67 van de Wegverkeerswet, 3, 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, 18 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten en 97 van de Grondwet,

doordat, na de strafwet op de beklaagde V. te hebben toegepast uit hoofde van overtreding op artikel 8.3, 2°, van het Wegverkeersreglement, en, met aanneming van de motieven van de eerste rechter die heeft verklaard dat de beklaagde wegens zijn bediening niet tot wel bepaalde arbeidsuren gehouden was; dat noch het uur van de feiten noch de plaats van het ongeval het mogelijk maken te besluiten dat de beklaagde op dat ogenblik voor eigen rekening reed; dat het gebruikelijk is, vaststaand en nuttig voor de goede gang van zaken dat de deelnemers aan de Industriële Beurs van België zich na de officiële sluiting verenigen en in gelegenheden uit het omliggende hun zakenrelaties voortzetten, en dat het niet is bewezen dat de beklaagde, die van zulke bijeenkomst terugkeerde op het ogenblik van het ongeval niet meer in dienst was van de eisende vennootschap, het bestreden vonnis verklaart dat de beklaagde op het ogenblik van het ongeval nog in dienst

was van eiseres en dat de schade die hij zowel aan deze laatste als aan de verweerder K. heeft doen lijden, ontstaan is tijdens de uitvoering van zijn beroep terwijl hij gebonden was door zijn arbeidsovereenkomst, en derhalve, op de vordering van het openbaar ministerie, eiseres civielrechtelijk aansprakelijk verklaart voor de ten laste van de beklaagde, haar aangestelde, gelegde geldboete en kosten,

terwijl, de meester slechts aansprakelijk wordt geacht voor de schadelijke gevolgen van de door zijn aangestelde begane fout indien deze laatste de daad heeft verricht tijdens de duur van zijn bediening; in het onderhavige geval vast staat dat het bewuste ongeval zich iets na middernacht heeft voorgedaan, terwijl de beklaagde huiswaarts keerde na een «professionele» bijeenkomst te hebben bijengewoond die, zoals gewoonlijk, na de sluiting van de Industriële Beurs van België in een van de gelegenheden uit het omliggende zou hebben plaatsgehad; het vonnis nochtans, noch in zijn eigen motieven noch bij aanneming van de motieven van de eerste rechter, de redenen opgeeft waarom in tegenstelling met hetgeen eiseres in haar conclusie aanvoerde, de beklaagde die, op het ogenblik van het schadegeval huiswaarts keerde, nog te harer beschikking stond en moet worden beschouwd als tot haar dienst zijnde geweest, dit wil zeggen onder het toezicht van zijn werkgever, waaruit volgt dat het bestreden vonnis, enerzijds, de conclusie van eiseres niet beantwoordt en derhalve artikel 97 van de Grondwet schendt en, anderzijds, niet wettelijk is verantwoord, daar zijn vaststellingen het feit niet verantwoorden dat, ofschoon hij huiswaarts keerde de beklaagde zich op het ogenblik nog binnen de duur van zijn bediening bevond en dat de eisende vennootschap bijgevolg civielrechtelijk aansprakelijk is voor haar aangestelde (schending van alle in het middel bedoelde wettelijke bepalingen met uitzondering van artikel 18 van de wet van 3 juli 1978):

Overwegende, enerzijds, dat de in het middel weergegeven beschouwingen van het vonnis het verweer beantwoorden waarbij eiseres betoogde dat de verweerder V. op het ogenblik van het schadegeval huiswaarts keerde na een professionele bijeenkomst en zich niet meer onder het toezicht van zijn werkgever bevond;

Overwegende, anderzijds, dat een onrechtmatige daad tot de bediening van een aangestelde behoort, zodra zij wordt verricht tijdens de bediening en, ook al is het onrechtstreeks en occasioneel, ermee verband houdt;

Overwegende dat het vonnis oordeelt dat ten deze, op grond van aan de zaak eigen omstandigheden, het ongeval heeft plaatsgehad binnen de duur van de bediening van verweerder V. en dat het verband houdt met de uitoefening van die bediening;

Dat het vonnis aldus zijn beslissing wettelijk rechtvaardigt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
(...)

HOF VAN CASSATIE

7 SEPTEMBER 1981

Voorzitter: de h. Meeùs

Raadsheer-rapporteur: de h. Delva

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Houtekier en De Gryse

Arbeidsovereenkomst — 1. Beëindiging — Opzegging door een partij — Onrechtmatige beëindiging door wederpartij — Berekening van opzeggingsvergoeding — 2. Handelsvertegenwoordiger — Uitwinningsvergoeding — Nadeel — Begrip — Verlies van clientèle — Oorzaak.

1. Wanneer een partij de arbeidsovereenkomst onrechtmatig beëindigt, verstrijkt de voor de berekening van de opzeggingsvergoeding in aanmerking te nemen opzeggingstermijn ten laatste op de datum waarop de overeenkomst beëindigd zou zijn ingevolge een tevoren door de wederpartij gegeven opzegging.

2. Wettelijk verantwoord is de beslissing dat het verlies van clientèle voor de handelsvertegenwoordiger het gevolg is van een door hemzelf gegeven opzegging en niet van een daaropvolgende beëindiging van de overeenkomst door de werkgever.

G. t/ P.V.B.A. M.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 oktober 1978 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen;

Over het eerste middel, (...)

Overwegende dat, wanneer een partij een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd heeft opgezegd, deze arbeidsovereenkomst bestaat tot het verstrijken van de in de opzegging bepaalde termijn;

Dat de tegenpartij de arbeidsovereenkomst niet langer kan doen voortduren door zelf opzegging te geven; dat, wanneer zij de arbeidsovereenkomst op haar beurt opzegt, de door haar in acht te nemen opzeggingstermijn niet langer kan duren dan het nog te lopen gedeelte van de door de andere partij gegeven opzeggingstermijn;

Dat, wanneer de tegenpartij de arbeidsovereenkomst onrechtmatig beëindigt, de voor de berekening van de opzeggingsvergoeding in aanmerking te nemen opzeggingstermijn ten laatste verstrijkt op de datum waarop de arbeidsovereenkomst had moeten eindigen als gevolg van de door de andere partij gegeven opzegging;

Overwegende dat het arbeidshof beslist dat verweerder de overeenkomst beëindigde zonder dringende reden en zonder inachtneming van een opzeggingstermijn;

Dat het arbeidshof vervolgens, zonder de ingeroepen wetsbepalingen te schenden, op die gronden beslist dat eiser slechts recht heeft op een vergoeding die overeenstemt met de wedde die hem verschuldigd was ingevolge de door hemzelf op 24 september 1974 gegeven opzegging tegen 15 november 1974, dit is de wedde voor de periode van 15 oktober 1974 tot 15 november 1974;

(...)

Over het tweede middel, (...)

Overwegende dat het arbeidshof oordeelt dat eiser «zijn beweerd nadeel — verlies van clientèle — ook zou hebben geleden indien hij een maand later, na beëindiging van zijn

opzegging, uit de dienst van de appellante (thans verweerster) was gegaan»;

Dat het aldus te kennen geeft dat het verlies van clientèle niet het gevolg is van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst door verweerster, nu eiser die clientèle toch zou hebben verloren wanneer de arbeidsovereenkomst een maand later beëindigd was als gevolg van de door hemzelf gegeven opzegging;

Dat de aangehaalde overweging de bestreden beslissing wettelijk verantwoordt;

(...)

HOF VAN BEROEP TE GENT

10e KAMER — 14 NOVEMBER 1980

Voorzitter: de h. Maes

Raadsheren: de hh. Denys en Casier

Advocaat-generaal: de h. Colpaert

Advocaat: mr. Smout loco Grouwels

Woningbouw — Voorschot — Overtreding van art. 10, tweede lid, van de wet van 9 juli 1971.

In een overeenkomst die blijkens de bedingen ervan onder toepassing van de wet van 9 juli 1971 valt is overeengekomen dat de aannemer de ruwbouw en het dak zelf zal uitvoeren en dat het overige in onderaanneming zal worden afgewerkt. Alleen voor de ruwbouw en het dak is een prijs bepaald en daarop is een voorschot van 10% betaald.

Ingevolge art. 10, tweede lid, van de wet is de aannemer gerechtigd bij het sluiten van de overeenkomst betaling van 5% van de totale prijs te eisen. Bij vervolging wegens overtreding van die bepaling staat het aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij te bewijzen dat het voorschot van 10% op de prijs van ruwbouw en dak hoger is dan 5% van de totale prijs.

H. t/ De R.

1. Uit het strafdossier blijkt dat op 5 mei 1976 tussen de beklaagde, die aan het hoofd staat van de Algemene Bouwondernemingen Herman De R. te A., en de echtgenoten Luc H. en Nicole R. een aannemingsovereenkomst voor het bouwen van een huis werd gesloten. De beklaagde aanvaardde de aanneming van de ruwbouw en van het dakwerk in eigen onderneming af te werken, alsmede van de volledige afwerking van al de overige werken doch dit in onderaanneming.

Alleen de prijs van de ruwbouw en het dak werd uitdrukkelijk in het contract bepaald en die prijs bedroeg 1.177.230fr. De prijs van de overige werken was in een afzonderlijk contract bepaald dat echter niet bij de akte van overeenkomst gevoegd was. Bij de prijzen diende nog 14% BTW gevoegd te worden. Het werk zou op 1 september 1976 een aanvang nemen.

Beklaagde eiste bij het sluiten van de overeenkomst een voorschot van 134.204fr., d.i. 10% van de prijs van de ruwbouw en het dak (117.723 fr.) + 14% BTW (16.481 fr.) Dit bedrag werd door de echtgenoten H.-R. op 25 mei 1976 op de rekening van beklaagde overgeschreven en voor ontvangst door beklaagde gekwetend op 31 mei 1976.

Daar de betaling van het voorschot in werkelijkheid op 25 mei 1976 geschiedde, mag het feit van de telastlegging nader gepreciseerd worden als hebbende plaats gehad op 25 mei 1976.

De verjaring van de strafvordering werd rechtsgeldig gestuit door een daad van onderzoek, te weten de behandeling van de zaak op de terechtzitting van 11 mei 1979.

2. Uit de lezing van het contract van 5 mei 1976 blijkt duidelijk dat het onder toepassing valt van de wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen.

Al zou een belangrijk deel van de werken (nl. die buiten de ruwbouw en het dak) in onderaanneming uitgevoerd worden, is het toch duidelijk uit de tekst van de overeenkomst die overeenstemt met de wil van de partijen, dat beklaagde zich alleen verbond ten opzichte van de opdrachtgevers voor de volledige aanneming van het huis.

Hij was aldus gerechtigd, naar luid van artikel 10, tweede lid, van de wet van 9 juli 1971, bij het sluiten van de overeenkomst betaling te eisen van een voorschot waarvan het bedrag niet hoger mocht zijn dan 5% van de totale prijs van het huis.

De totale prijs waarvan de vermelding in de akte van de overeenkomst opgelegd wordt bij artikel 7 van voornoemde wet, is nochtans niet opgenomen in de overeenkomst van 5 mei 1976 en op de terechtzitting van 10 oktober 1980 was de burgerlijke partij niet in staat die totale prijs op te geven.

3. Het is dan ook niet mogelijk uit te maken welk percent juist van de totale prijs van het huis het op 25 mei 1976 betaald bedrag van 134.204fr. vertegenwoordigt. Al beantwoordt dit bedrag aan 10% van de prijs van de ruwbouw (inclusief BTW), betekent dit nog niet dat die som hoger ligt dan 5% van de totale prijs.

Welnu, het staat aan het openbaar ministerie en aan de burgerlijke partij het bewijs van het misdrijf te leveren.

Nu uit de strafdossier blijkt dat de echtgenoten H.-R. bij de Bank Brussel Lambert, met het oog op de bouw van het huis, een lening van 2.300.000fr. aangevraagd hadden, is het niet onredelijk aan te nemen dat de totale prijs van het huis nog hoger geweest zal zijn dan het bedrag van de lening, waaruit mag worden afgeleid dat het betaald voorschot niet meer dan 5% van de totale prijs bereikte. In ieder geval wordt het bewijs niet aangebracht dat het betaald voorschot het wettelijk toegelaten percent van de totale prijs overtreft.

4. Dat achteraf de overeenkomst niet uitgevoerd werd en dan nog om redenen onafhankelijk van de wil van beklaagde (eerst echtelijke moeilijkheden bij de echtgenoten en vervolgens weigering van de lening door de Bank) brengt niet mee dat het aanvaarden van het voorschot toen de overeenkomst rechtsgeldig was gesloten, door het opduiken van die latere omstandigheden een strafrechtelijk karakter zou verkrijgen en het misdrijf opleveren in de telastlegging omschreven.

Het staat de burgerlijke partij vrij voor de burgerlijke rechtbank een vordering in te stellen tot algehele of gedeeltelijke terugbetaling van het gestorte voorschot. De telastlegging is voor het hof dan ook niet bewezen gebleken waaruit verder volgt dat de strafrechter niet bevoegd is om kennis te nemen van de burgerlijke vordering die op die telastlegging steunt.

(...)

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

3e KAMER — 30 JUNI 1981

Voorzitter: de h. Boes

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Van den Eede en Verbraeken

Advocaten: mrs. Vervaeke loco Van den Heuvel en Van Dyck loco Buysse

Ondernemingsraad — Beschermde werknemer — Ontslag om dringende redenen — Dringende reden erkend door arbeidsrechtbank — Ontslag gegeven vóór het verstrijken van de termijn van hoger beroep.

Zelfs indien de arbeidsrechtbank het bestaan van een dringende reden aanvaardt, moet de werkgever de termijn van hoger beroep laten verstrijken alvorens te ontslaan. Het arbeidshof kan immers het bestaan van dringende redenen niet meer aannemen nadat het ontslag reeds is gegeven.

P. t/ N.V. H.

(...)

Overwegende dat, nadat het vonnis a quo bij gerechtsbrief aan appellant P. betekend was op 27 april 1981, zodat de appeltermijn slechts na acht werkdagen, dit is op 8 mei 1981, verstreek, geïntimeerde op 30 april 1981 volgend schrijven aan appellant P. gezonden heeft: «Mijnheer, Via Uw raadsman zal U wellicht vernomen hebben dat de Arbeidsrechtbank van Antwerpen de in ons schrijven van 24 september 1980 aangehaalde feiten als dringende reden tot ontslag heeft aanvaard. Bijgevolg beschouwen wij de arbeidsovereenkomst als zijnde beëindigd vanaf genoemde datum. Getekend E. V. voor H. N.V.»;

Overwegende dat dit schrijven duidelijk het ontslag van appellant P. inhield; dat, daar geïntimeerde aan dit ontslag geen terugwerkende kracht kon geven, dient te worden aangenomen dat de arbeidsovereenkomst op 30 april 1981 beëindigd werd;

Overwegende dat het woord «bijgevolg» in voormeld schrijven van 30 april 1981 aan het gegeven ontslag geenszins een voorwaardelijk karakter heeft gegeven, zoals door geïntimeerde ten onrechte wordt gesteld; dat geïntimeerde weliswaar haar beslissing van 30 april 1981 gebaseerd heeft op het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Antwerpen van 23 april 1981, maar uit het oog heeft verloren dat dit vonnis in kracht van gewijsde diende getreden te zijn alvorens zij tot ontslag kon overgaan;

Overwegende dat het duidelijk ontslag, zonder wilsgebrek gegeven, de overeenkomst beëindigt, al werd de dringende reden niet vooraf en op definitieve wijze door het arbeidsgerecht aangenomen; dat geïntimeerde geen wilsgebrek inroep; (...)

Overwegende dat het arbeidsgerecht in casu de dringende reden niet meer kan aannemen, nadat het ontslag reeds is gegeven; dat het hoger beroep gegrond is en het vonnis a quo dient tenietgedaan te worden; dat dient te worden vastgesteld dat het geding geen voorwerp meer heeft;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

BESLAGRECHTER — 22 DECEMBER 1981

Rechter: de h. Boudolf

Advocaten: mrs. M. Debra, P. Debra en Schepens

Beslag onder derden — Gesloten bewaargeving van aandelen bij een bank — Opening door een gerechtsdeurwaarder.

Wanneer een bank bewaarnemer is van zaken die haar in bewaring gegeven zijn onder verzegelde omslag, mag zij in geval van beslag onder derden in haar handen op de roerende goederen van haar bewaargevende cliënt, niet onderzoeken waarin de zaken bestaan die haar aldus in bewaring werden gegeven. Indien de bewaargever zelf in gebreke blijft, kan de beslagrechter een gerechtsdeurwaarder aanstellen om, in aanwezigheid van alle betrokken partijen, over te gaan tot de opening van de gesloten bewaargeving; hierbij kan de beslagrechter een notaris aanduiden om de niet vertegenwoordigde, niet verschijnende of weigerende partijen te vertegenwoordigen. De inhoud van de gesloten bewaargeving moet aan de gerechtsdeurwaarder worden overhandigd om door hem, ten belope van de nog openstaande schuld, te gelde te worden gemaakt.

N.V. S. t/ N.V. G. en N.V. E.

(...)

De grond van het geschil betreft moeilijkheden welke eiseres ondervindt bij de uitvoering van haar beslag onder derden tegen eerste verweerster, de N.V. G., die bepaalde zwarigheden formuleert.

Bij haar verklaring naar aanleiding van een bewarend beslag onder derden op roerende goederen stelde de N.V. G. dat zij, naast een zichtrekening, van de schuldenares — de N.V. E. — bewaarneemster was van de gesloten bewaargeving nr. 26, volgens verklaring van de bewaargever inhoudende 7.109 aandelen van de N.V. S.S.T.

Zij stelt dat eiseres, daar het een besloten bewaargeving betreft de toestemming dient te vragen aan de beslagrechter om de afgifte ervan te krijgen, of de aanstelling van een sekwester ten einde de inhoud van de gesloten bewaargeving te doen vaststellen.

Beoordeling

1. Terecht stelt eiseres dat ter zake de procedure van de artikelen 1504-1505 van het Gerechtelijk Wetboek geen toepassing vindt, nu het derdenbeslag een beslag onder derden betreft en niet een beslag bij een derde. Verweerster, de N.V. G. is immers — ingevolge de bewaargeving — schuldenares van de bewaargever ten belope van de bewaargeving.

2. Ingevolge de bepaling van artikel 1542, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek, is de verklaring van de derde-beslagene — zo er geen verzet komt van de schuldenaar binnen de termijn door de wet bepaald — bepalend voor de hoegrootheid van de uitvoeringsmogelijkheden. De derde-beslagene moet bij de uitvoering niets anders doen dan, ten belope van de vordering, de gelden en effecten in zijn bezit af te geven aan de beslaglegger (artikel 1543, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek). De rechten van de schuldeiser zijn derhalve beperkt tot zijn vordering.

3. Ingevolge artikel 1540, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, wordt deze verplichting van de derde-beslagene vastgesteld door zijn verklaring, doch eveneens *ten belope van de gerechtigdheden* van de beslaglegger.

4. Ingevolge artikel 1543, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek dient, zo het beslag slaat op roerende goederen, te worden gehandeld zoals inzake uitvoerend beslag op roerend goed. Met andere woorden, de waarden worden te gelde gemaakt, eventueel overeenkomstig artikel 1523 van het Gerechtelijk Wetboek, en de opbrengst verdeeld onder de schuldeisers.

5. Ingevolge artikel 1931 van het Burgerlijk Wetboek mag de bewaarnemer evenwel niet onderzoeken waarin de zaken bestaan die hem in bewaring zijn gegeven wanneer deze hem onder gezegelde omslag zijn toevertrouwd.

5.1. Deze bepaling — die van openbare orde is — belet verweerster, de N.V. G. — doch tevens eiseres die bij afgifte van het gesloten pakket voor het gesloten karakter van de bewaargeving blijft staan — te onderzoeken in welke mate zij gehouden is tot afgifte van de inhoud aan eiseres.

5.2. Immers, zoals reeds gezegd, is de derde-beslagene — als schuldenaar — slechts gehouden *ten belope van de schuldvordering* deze sommen, bedragen en zaken aan de beslaglegger ter hand te stellen, die zij onder zich heeft en niet *ultra petita*.

5.3. Derhalve, nu geenszins vaststaat wat de inhoud en de waarde is van de inhoud van dit pakket, en de bewaargever in gebreke blijft, is het verweerster niet mogelijk te voldoen aan de bepalingen van artikel 1543 van het Gerechtelijk Wetboek, nu zij niet weet welke de hoegrootheid is van de geldwaarde die zij aan eiseres ter hand stelt en zonder tussenkomst van de rechter evenmin in de mogelijkheid is te bepalen in welke mate de inhoud van het pakket «aandelen» de rechtmatige aanspraken van eiseres eventueel overtreffen, nu zij reeds door uitvoering bij andere derde-beslagenen een deel van haar schuldvordering kan innen.

5.4. Kan eiseres, op grond van artikel 1543 van het Gerechtelijk Wetboek van de derde-beslagene afgifte eisen van de gelden en waarden die deze volgens zijn verklaring onder zich heeft, dan wordt dit recht toch beperkt door de hoegrootheid van de resterende schuldvordering.

5.5. Ook hier bevindt eiseres zich voor het gesloten karakter van de bewaargeving welke het haar niet mogelijk maakt haar rechten op de inhoud te bepalen.

5.6. Derhalve is het ter zake zonder tussenkomst van de rechter ook hier niet mogelijk, binnen de perken van artikel 1543 van het Gerechtelijk Wetboek, tot verdere uitvoering over te gaan, nu de bewaargever in gebreke blijft.

6. De beslagrechter is bevoegd om tussen te komen in alle geschillen naar aanleiding van de tenuitvoerlegging en de middelen tot, en de modaliteiten van de tenuitvoerlegging te bepalen.

6.1. Ter zake komt het noodzakelijk voor om — voordat toepassing kan worden gemaakt van artikel 1543 van het Gerechtelijk Wetboek — de opening van de gesloten bewaargeving nr. 26 bij verweerster, de N.V. G., te bevelen, zoals hierna in het beschikkend gedeelte omschreven.

7. Het verweer van de N.V. G. is gegrond. De kosten van de onderhavige procedure en de uitvoering ervan zijn het gevolg van de onwil van gedaagde, de N.V. E., en kunnen door eiseres worden verhaald bij de verdere uit-

voering. De eis is eveneens gegrond, zij het in beperkte mate.

Om die redenen,

Wijzende op tegenspraak tegenover eerste verweerster en bij verstek ten aanzien van tweede gedaagde.

Ontvangen de oorspronkelijke vordering en verklaren deze deels gegrond.

Bevelen dat door de instrumenterende gerechtsdeurwaarder R.H. zal worden overgegaan, in tegenwoordigheid van alle betrokken partijen, in de kantoren van de N.V. G. te Brugge, tot de opening van de gesloten bewaargeving nr. 26, en dat de inhoud ervan aan hem zal worden overhandigd om door hem, ten belope van de nog openstaande schuld, overeenkomstig de bepaling van artikel 1543, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek te gelde te worden gemaakt.

Bevelen dat de niet vertegenwoordigde, niet verschijnende, of weigerende partijen zullen worden vertegenwoordigd door de notaris F.W., met standplaats te Brugge, die in hun plaats alle stukken en akten zal ondertekenen.

Bevelen dat de instrumenterende gerechtsdeurwaarder hiertoe dag en uur zal bepalen en bij exploit ter kennis zal brengen van alle partijen, samen met het beschikkend gedeelte van deze beschikking.

Bevelen hem tevens van alle werkzaamheden en bevindingen één proces-verbaal op te stellen door alle partijen of hun vertegenwoordigers te ondertekenen.

Veroordelen de N.V. E. tot de kosten.

Verklaren deze beschikking uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande elk rechtsmiddel en zonder borgstelling.

NOOT—Naar aanleiding van de uitvoering van een beslag onder derden in handen van de N.V. G. ten laste van haar cliënt, de N.V. E., die haar een verzegelde omslag in bewaring gaf die, zo beweerde de cliënt-bewaargever, een aantal aandelen van de N.V. S.S.T. bevatte, verkeerde de N.V. G. in een netelige positie: enerzijds verplichtte artikel 1543, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek haar, op straffe van veroordeling, overeenkomstig haar verklaring van derde-beslagene, afgifte te doen in handen van de gerechtsdeurwaarder van het bedrag van het beslag, terwijl anderzijds artikel 1931 Burgerlijk Wetboek — bepaling van openbare orde — haar verbood te onderzoeken waarin de zaken bestaan die haar onder verzegelde omslag zijn toevertrouwd.

De moeilijkheid vloeit voort uit het feit dat aan de ene kant de N.V. G. omtrent de inhoud van de verzegelde omslag alleen beschikt over een verklaring van de bewaargever-beslagene, terwijl zij aan de andere kant als derde-beslagene enkel gehouden is, ten belope van de schuldvordering van de beslaglegger, de sommen, bedragen en zaken die zij onder zich heeft ter hand te stellen aan de gerechtsdeurwaarder.

Terecht heeft de beslagrechter in zijn beschikking de redenering van de derde-beslagene gevolgd — voorafgaande en contradictoire vaststelling van de inhoud van de verzegelde omslag — wanneer hij oordeelt dat, aangezien noch de inhoud noch de waarde van de inhoud van de omslag vaststaan, de N.V. G., derde-beslagene, onmogelijk kan voldoen aan de bepalingen van artikel 1543 Gerechtelijk Wetboek, daar enerzijds niet met zekerheid

vaststaat welke de hoegrootheid is van de geldwaarde die zij aan de beslaglegger ter hand zou stellen bij eenvoudige overhandiging van de verzegelde omslag, terwijl anderzijds het recht van deze laatste de afgifte te eisen van de gelden en waarden die de derde-beslagene, overeenkomstig zijn eerder afgelegde verklaring, onder zich heeft, beperkt wordt door de hoegrootheid van de resterende schuldvordering.

Ten einde de vereisten van artikel 1931 Burgerlijk Wetboek in overeenstemming te brengen met die van artikel 1543 Gerechtelijk Wetboek, bevat de m.i. gefundeerde beschikking van de beslagrechter, naast het bevel van de opening van de omslag door de gerechtsdeurwaarder in aanwezigheid van alle bij het geschil betrokken partijen, de aanstelling van een notaris die de niet vertegenwoordigde, niet verschijnende of weigerende partijen zal vertegenwoordigen.

L. Lanoye

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER — 12 OKTOBER 1981

Voorzitter: de h. D'Halleweyn

Rechters: de hh. Naveau en Da Costa

Arbeidsovereenkomst — Overdracht van onderneming bij overeenkomst — C.A.O. nr. 32 — Weigering om werknemer onder dezelfde voorwaarden tewerk te stellen — Vergoeding verschuldigd door verkrijger van de onderneming.

Ingevolge art. 5 van de C.A.O. nr. 32 van 22 febr. 1978 (K.B. 19 april 1978) met betrekking tot de overdracht van een onderneming bij overeenkomst, brengt de overdracht van een onderneming op zichzelf geen beëindiging van de arbeidsovereenkomst mee en moet de overnemer (verkrijger van de onderneming) van rechtswege als de nieuwe werkgever worden beschouwd. Bij weigering om de werknemer onder dezelfde voorwaarden tewerk te stellen en bij aanzienlijke wijziging van de arbeidsvoorwaarden, moet de opzeggingsvergoeding bijgevolg van de nieuwe werkgever worden gevorderd.

L. t/ Van B.

Overwegende dat aanlegster betoogt dat zij op 1 oktober 1979 als bediende in dienst trad van verweerder en dat laatstgenoemde op 30 september 1980 de tussen partijen gesloten arbeidsovereenkomst onmiddellijk beëindigde; dat verweerder haar uit dien hoofde een opzeggingsvergoeding verschuldigd is overeenstemmende met haar loon over drie maanden;

Overwegende dat verweerder zijnerzijds aanvoert dat hij zijn onderneming per 30 september 1980 heeft overgedragen aan de P.V.B.A. A.; dat aanlegster na deze datum in dienst gebleven is van laatstgenoemde vennootschap en zulks onder ongewijzigde voorwaarden; dat verweerder derhalve ingevolge de C.A.O. nr. 32 van 28 februari 1978 van de Nationale Arbeidsraad, algemeen verbindend ver-

klaard bij K.B. van 19 april 1978, geen aanspraak heeft op de uitkering van een opzeggingsvergoeding ten laste van verweerder;

Overwegende dat uit een door verweerder voorgebrachte akte van 30 september 1980, waarvan de authenticiteit niet wordt betwist, blijkt dat tussen verweerder en de P.V.B.A. A. een overeenkomst werd gesloten waarbij eerstgenoemde aan laatstgenoemde zijn handelszaak overdroeg;

Overwegende dat ingevolge artikel 5 van de C.A.O. nr. 32 van 22 februari 1978, gesloten in de Nationale Arbeidsraad, «de rechten en verplichtingen, welke voor de vervreemder voortvloeien uit de op het tijdstip van de overgang in de zin van artikel 1 bestaande arbeidsovereenkomst ... door deze overgang (overgaan) ... op de verkrijger»; dat de «verkrijger» derhalve *automatisch* ingevolge de toepassing van deze bepaling de werkgever wordt van de bediende, terwijl de vervreemder op hetzelfde ogenblik deze hoedanigheid verliest (E. Lenaerts, «De collectieve Arbeidsovereenkomst nr. 32 betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij wijziging van werkgever ingevolge de overgang van ondernemingen krachtens overeenkomst», *Oriëntatie* 1978, 132; R. Ch. Goffin, «La protection des travailleurs en cas de changement d'employeur du fait d'un transfert conventionnel d'entreprise», *J.T.T.*, 1979, 76); dat de weergegeven bepalingen, met andere woorden, de volgende rechtsgevolgen hebben: 1. de overdracht brengt op zichzelf geen beëindiging van de arbeidsovereenkomst mee, 2. de overnemer wordt van rechtswege de nieuwe werkgever van de bediende;

Overwegende dat artikel 8 weliswaar op dubbelzinnige wijze bepaalt dat, in geval van aanmerkelijke wijziging van de arbeidsvoorwaarden ten nadele van de werknemer, de arbeidsovereenkomst geacht wordt verbroken te zijn door «de werkgever», zonder te verduidelijken of met deze laatste term de vervreemder dan wel de verkrijger wordt bedoeld; dat echter uit het in artikel 5 uitgedrukte principe, dat van rechtswege in een mutatie van de bij de arbeidsovereenkomst betrokken werkgever voorziet, dient te worden afgeleid dat de bedoelde «werkgever» alleen de verkrijger kan zijn; dat dit besluit zich des te meer opdringt nu de in de gegeven context bedoelde wijzigingen logischerwijze die moeten zijn welke aan de bediende opgelegd worden door de persoon die na de overdracht zijn nieuwe werkgever is geworden;

Overwegende dat aldus, zelfs indien bewezen zou zijn — quod non — dat de P.V.B.A. A. zou hebben geweigerd aanlegster na 30 september 1980 te werk te stellen en de arbeidsvoorwaarden van betrokkene aanmerkelijk zou hebben gewijzigd, aanlegster haar vordering in dit geval alleszins slechts geldig kan richten tot de P.V.B.A. daar het deze laatste was die naliet de voorvermelde C.A.O. na te leven; dat de vordering, die in casu werd ingediend tegen de bij de overdracht betrokken vervreemder in plaats van tegen de verkrijger, als ongegrond dient te worden afgewezen.

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 2 februari 1981

Sociaal statuut zelfstandigen — 1. K.B. nr. 38 van 27 juli 1967, art. 3, § 1, tweede lid — Vermoeden van hoedanigheid van zelfstandige — Weerlegging — 2. Werkende vennoot in P.V.B.A. — Begrip.

In een P.V.B.A., waarvan hij vijf van de 900 aandelen bezit, is verweerder handelsdirecteur onder arbeidsovereenkomst. Naast zijn vaste wedde heeft hij een deel van de winsten ontvangen en de fiscus heeft hem als werkende vennoot wegens inkomsten als zelfstandige belast. Het bestreden arrest (Arbh. Gent, 16 maart 1979) beslist dat hij niet als een zelfstandige kan worden beschouwd. Twee onderdelen van het daartegen aangevoerde middel worden op de volgende gronden verworpen:

«Wat het eerste onderdeel betreft:

«Overwegende dat het arbeidshof oordeelt dat 'noch de prestaties van (verweerder), noch zijn aandeel in de winsten in verhouding zijn met zijn aandeel in het kapitaal van de vennootschap (5 aandelen op 900), zodat de beroepsactiviteiten van (verweerder) dan ook zeker niet als die van een werkend vennoot kunnen gekwalificeerd worden';

«Dat het arrest door deze overweging vaststelt dat uit de aangehaalde elementen blijkt dat verweerder geen beroepsactiviteit als zelfstandige uitoefent; dat het arbeidshof zodoende wettig beslist dat het vermoeden van de hoedanigheid van zelfstandige gevestigd door artikel 3, § 1, tweede lid, van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967, is weerlegd, ook al leidt het bovendien uit andere elementen af dat het niet bewezen is dat verweerder een andere activiteit uitoefende dan die van handelsdirecteur ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst;

«Wat het tweede onderdeel betreft:

«Overwegende dat een vennoot in een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, die daarin een activiteit uitoefent om het kapitaal dat gedeeltelijk het zijne is te doen renderen, een werkend vennoot is en als zodanig onder het sociaal statuut van de zelfstandigen valt;

«Overwegende dat, om de hoedanigheid van werkend vennoot in een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid te hebben, het niet volstaat dat men deelbewijzen van de vennootschap bezit, een activiteit erin uitoefent en een deel van de winsten ontvangt; dat vereist is dat die activiteit wordt uitgeoefend om het kapitaal te doen renderen en het winstaandeel derhalve om die reden wordt toegekend;

«Dat het arbeidshof uit de vaststelling dat verweerder 5 van de 900 deelbewijzen van de vennootschap bezit, een belangrijk deel van de winst ontvangt en een activiteit in de vennootschap uitoefent, wettelijk niet diende af te leiden dat verweerder zelfstandige was.»

(Voorzitter: de h. Janssens — Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. De Gryse en Bayart — In de zaak: Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen t/De C. en P.V.B.A. D.)

Hof van Cassatie (2e Kamer), 27 mei 1981

Arbeidsongeval — Basisloon — Minderjarige tewerkgestelde student — Onverminderde toepassing van art. 38 W.A.O.

Het Hof verworpt de voorziening tegen Arbh. Luik, 4 januari 1979:

«Overwegende dat artikel 38, tweede lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 bepaalt dat, wanneer, zoals ten deze, de getroffene een minderjarige is, het ongeval een bestendige arbeidsongeschiktheid veroorzaakt en de minderjarige een loon genoot dat lager was dan het gemiddeld loon van de meerderjarige werknemers in de categorie waartoe de getroffene bij zijn meerderjarigheid zou hebben behoord, het basisloon berekend wordt naar dit laatste gemiddeld loon; dat noch voormelde noch enige andere wetsbepaling de rechter die deze regel toepast, verplicht vast te stellen dat het vaststaat of bijna vaststaat dat de getroffene bij zijn meerderjarigheid in bovengenoemde categorie zal worden tewerkgesteld;

«Overwegende dat krachtens artikel 38, eerste lid, van genoemde wet, het loon enkel wanneer het arbeidsongeval een tijdelijke arbeidsongeschiktheid van de minderjarige heeft veroorzaakt, eventueel aangevuld wordt met een hypothetisch loon of met de andere verdiensten zoals bepaald bij artikel 36;

«Overwegende dat voornoemde wet van die regels niet afwijkt in het geval dat de minderjarige op het ogenblik van het ongeval tewerkgesteld was krachtens een overeenkomst voor tewerkstelling van studenten op wie de wet van 9 juni 1970 van toepassing is; dat de eigen aard van een dergelijke overeenkomst de toepassing van die regels niet vermag uit te sluiten.»

(Voorzitter: de h. Legros — Raadsheer-rapporteur: de h. Kreit — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. Dassel en Bützler — In de zaak: N.V. S. t/S.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 7 september 1981

Arbeidsongeval — Verjaring — Aanvang — Vergoeding wegens tijdelijke en blijvende arbeidsongeschiktheid.

Het Hof vernietigt een arrest van Arbh. Antwerpen, 7 augustus 1979 op de volgende gronden:

«Overwegende dat, naar luid van artikel 69 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 'de rechtsvordering tot betaling van de vergoedingen verjaart na drie jaar';

«Overwegende dat, wanneer de vordering strekt tot betaling van vergoedingen wegens arbeidsongeschiktheid, de verjaringstermijn begint te lopen vanaf één en dezelfde datum, zonder onderscheid naar gelang het om tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid gaat;

«Dat het arbeidshof voornoemd artikel 69 schendt door te beslissen dat inzake verjaring van de vordering tot schadevergoeding onderscheid moet worden gemaakt tussen tijdelijke en blijvende arbeidsongeschiktheid.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. Houtekier en Simont — In de zaak: Fonds voor Arbeidsongevallen t/G.)

Rb. Mechelen (1e Kamer), 7 april 1981

Hinder — Verbouwingswerken — Vermindering van licht, zon en uitzicht voor huis van buurman — Minderwaarde — Billijke en passende compensatie.

De vordering van eisers strekt ertoe te doen zeggen voor recht dat verweerder het bestaande evenwicht tussen twee aan elkaar palende panden heeft verstoord, hierdoor hinder berokkenend aan eisers. Zij vorderen de veroordeling van verweerder tot betaling aan eisers van de som van 300.000fr., als compensatie tot herstel van het verbroken evenwicht.

«Overwegende dat algemeen in de Belgische rechtsleer en rechtspraak wordt aangenomen dat, wanneer het evenwicht tussen burens verbroken wordt zonder foutieve gedraging, de gestoorde buurman aanspraak kan maken op een billijke en passende compensatie (cf. Cass., 6 april 1960, *R.C.J.B.*, 1960, 257; Derine e.a., *Zakenrecht*, I, A, nr. 245; *T.P.R.*, 1973, 797); dat door de omstandigheid dat de verbouwing is uitgevoerd volgens de verkregen bouwvergunning, aan dit principe geen afbreuk wordt gedaan (cf. Derine, *o.c.*, nr. 277, B, 4, nr. 521); dat door verbouwingswerken een overdreven hinder door vermindering van licht, zon of uitzicht kan bestaan maar dat dit een feitenkwestie is (cf. *T.P.R.*, 1969, 704; Derine, *o.c.*, nrs. 269-278, p. 533; *Het onroerend goed in de praktijk*, Kluwer, Antwerpen, I, D, 3-12);

«Overwegende dat de deskundige T. het volgende vermeldt: vóór de verbouwingen, uitgevoerd door verweerder, kon licht en zon onbelemmerd indringen in de vertrekken van aanlegger; het nieuw gebouw zal het aanpalende overlomeren; hierdoor vermindert de lichtinval en het lichtgenot van pand nr. 75; hierdoor vermindert de lichtinval met 60%; door de vermindering van lichtinval komt nagenoeg geen licht meer in de benedenplaatsen en in mindere mate in de plaatsen van de verdiepingen;

«Overwegende dat uit de feitelijke vaststellingen van de deskundige overduidelijk blijkt dat er in casu sprake is van overlast daar de benedenplaatsen nagenoeg geen licht meer ontvangen; dat noch de plaatselijke situatie noch de noodwendigheden van renovatie een dergelijke overlast kunnen rechtvaardigen (vgl. Derine, *o.c.*, nr. 273);

«Overwegende dat de deskundige de minderwaarde ten gevolge van de verbouwingswerken schat op 150.000fr., nl. 10% van de voormalige waarde van het gestoorde gebouw, d.i. a) gemis aan zonnestralen (50%); b) meer elektriciteitsverbruik (10%); c) gevoel van ingeslotenheid (40%);

«Dat verweerder deze raming sterk overdreven vindt en de schade schat op 25.000fr. (nl. 2,5% op 1 miljoen); dat aanleggers integendeel een schade vorderen van 300.000fr., zijnde 15% van 2 miljoen;

«Overwegende dat de deskundige zijn raming verantwoordt in zijn verslag, zijn bijhorende brieven en zijn aanvullende nota; dat er onvoldoende redenen voorhanden zijn om deze schatting van de deskundige welke rekening heeft gehouden met alle feitelijke elementen, niet te aanvaarden;

«Dat door de verbouwingswerken van verweerder er geen redenen zijn om een meerwaarde toe te kennen aan het eigendom van aanleggers (vgl. Hof Brussel, 8 maart 1968, *J.T.*, 1968, 401; Hof Brussel, 18 december 1974, *R.G.A.R.*, 1975, nr. 9476).»

(Voorzitter: de h. Wauters — Rechters: de hh. Peeters en Simons — Advocaten: mrs. Verhavert en Van Nieuwenburgh — In de zaak: Van Den B. en De W. t/C.)

Arbrb. Brugge, afd. Oostende, (2e Kamer), 10 juni 1980

Arbeidsovereenkomst — Eenjarige verjaring — Minderjarige werknemer.

«Het verloop van de eenjarige verjaring bepaald in artikel 6 van de wet op de arbeidsovereenkomst voor werklieden wordt gestuit en geschorst krachtens de gewone regelen van het Burgerlijk Wetboek. (Zie A.P.R., Steyaert, *Arbeidsovereenkomst — Handarbeiders*, nr. 554, uitgave 1961, en Steyaert, *Arbeidsovereenkomst — Bedienden*, nr. 675, uitgave 1966).

«Krachtens artikel 2252 B.W. loopt de verjaring niet tegen minderjarigen, behoudens hetgeen in artikel 2278 bepaald is, en met uitzondering van de andere bij de wet bepaalde gevallen. Artikel 2252 stelt dus twee uitzonderingen op zijn algemene regel, nl. 1) artikel 2278 B.W.; 2) de andere bij de wet bepaalde gevallen.

«Artikel 2278 B.W. bepaalt dat de verjaringen waarover sprake in deze afdeling (artt. 2271 tot 2278) lopen tegen minderjarigen (onder andere dus de in artikel 2271, laatste lid, bedoelde verjaring van zes maanden van de rechtsvordering van arbeiders en werklieden tot betaling van hun uurloon, hun leveringen en hun loon). De 'andere bij de wet bepaalde gevallen' zijn niet in artikel 2278 B.W. begrepen, nu artikel 2252 het woord *en* gebruikt en artikel 2278 tegenover de andere bij bijzondere wetten voorziene gevallen stelt. Bijgevolg moeten de verjaringen, die niet meer dan vijf jaar belopen, bepaald in speciale wetten beschouwd worden als geschorst tegenover de minderjarigen, tenzij alle bijzondere wetten er anders over beschikken (zie De Page, VII, nr. 1357, p. 1208, uitgave 1957).

«Aangezien het om een verjaring gaat van één jaar, (minder dan vijf jaar), bepaald in een speciale wet, nl. de wet op de arbeidsovereenkomst voor arbeiders, dient die verjaring als geschorst te worden beschouwd tegenover minderjarigen, daar deze wet er niet anders over beslist.»

(Voorzitter: de h. Ampe — Rechters in sociale zaken: de hh. Vanderhispaillie en Van Steenkiste — Advocaat: mr. Porta loco Cant — In de zaak: H. en B. t/F.)

Vred. Brugge (3e Kanton), 6 februari 1981

Huur — Verkoop van het gehuurde goed — Verplichting van de verkoper tot overdracht aan de koper van de door de huurder betaalde waarborgsom.

Bij openbare verkoping van 24 januari 1980 heeft oorspronkelijke eiseres, verweerster op verzet, de eigendom verworven van twee gelijkgrondse flats.

Bij huurovereenkomst van 31 maart 1979 heeft oorspronkelijke verweerster, eiseres op verzet, als toenmalige eigenares, een van die flats met haar meubels in huur gegeven, voor een termijn van drie jaar, ingaande op 1 juli 1979 en eindigende op 30 juni 1982, aan de heer Marc Van L., die thans nog die gemeubileerde flat bewoont.

De vordering van oorspronkelijke eiseres strekte ertoe oorspronkelijke verweerster, de vorige eigenares, te doen

veroordelen tot betaling van de som van 14.000fr., zijnde het bedrag van de huurwaarborgsom dat in het bezit van oorspronkelijke verweerster was gebleven.

Bij verstekvonnis van 26 september 1980 werd die vordering ingewilligd. Op verzet wordt dit vonnis gedeeltelijk vernietigd:

«Een waarborgsom, dienstig tot verzekering van de uitvoering der huurdersverplichtingen, is een aanhegheid van de schuldvordering desaangaande van de verhuurder, en moet dus, met toepassing van artikel 1692 van het Burgerlijk Wetboek, overgedragen worden aan de overnemer dezer schuldvordering, de koper van het huurgoed, op zijn aanvraag (La Haye en Van Kerckhove, *Le louage de choses*, nr. 555).

«Er zou dus geen betwisting daarover kunnen zijn, ware het niet dat, benevens de flats, thans eigendom van oorspronkelijke eiseres, de meubilerende voorwerpen ervan eigendom gebleven van oorspronkelijke verweerster, in de huur zijn begrepen.

«Daar de huur slechts persoonlijke verplichtingen en rechten meebrengt, zijn deze verplichtingen en rechten overgegaan op oorspronkelijke eiseres, wat de flat zelf betreft, doch eigen gebleven aan oorspronkelijke verweerster, wat de meubelen betreft — behoudens enige afwijkende overeenkomst, waarvan echter geen gewag wordt gemaakt.

«Er wordt geen inventaris voorgelegd van het meubilair, zodat wij het aandeel ervan in het geheel van het huurgoed moeten begroten, ter vaststelling van een evenredig aandeel in de huurwaarborgsom.

Met inachtneming van de relatief lage huurprijs (nog geen 5.000fr. per maand, algemene onkosten inbegrepen) en de geringe noodwendigheid aan meubilair voor de flat, mag aangenomen worden dat de huurwaarde van het meubilair 1/10 vertegenwoordigt van de totale huurwaarde van het besproken huurgoed.

«Daaruit volgt dat oorspronkelijke verweerster 1/10 van de huurwaarborgsom mag behouden, dus 1.400fr., en dat zij het overige, namelijk 12.600 frank, moet overmaken aan oorspronkelijke eiseres.»

(Rechter: de h. De Ketelaere — Advocaten: mrs. De Vleeshouwer en Altruy — In de zaak: G-H. t/B.)

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 279/80 — Strafzaak tegen A.J. Webb — 17 december 1981 — (prejudicieel) — *Vrij verrichten van diensten — Ter beschikking stellen van arbeidskrachten*

De Hoge Raad der Nederlanden heeft het Hof drie prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 59 en 60 EEG-Verdrag in verband met de Nederlandse wetgeving inzake het ter beschikking stellen van arbeidskrachten.

Deze vragen zijn gerezen in een strafgeding ter zake van overtreding van artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 10 september 1970 (Stb. 410). Deze bepaling verbiedt het ter beschikking stellen van arbeidskrachten zonder vergunning van de minister van Sociale Zaken.

Verdachte in het hoofdgeding, Alfred John Webb, is directeur van een in het Verenigd Koninkrijk gevestigde vennootschap naar Engels recht en houder van een Britse vergunning voor het ter beschikking stellen van arbeidskrachten. De vennootschap houdt zich onder meer bezig met het uitzenden van technisch personeel naar Nederland. Het personeel wordt door haar in dienst genomen en tijdelijk tegen vergoeding ter beschikking gesteld van ondernemingen in Nederland, zonder dat tussen dat personeel en deze ondernemingen een arbeidsovereenkomst totstandkomt.

De feitenrechter achtte in casu bewezen dat de vennootschap in februari 1978, in Nederland, in drie gevallen tegen vergoeding arbeidskrachten ter beschikking had gesteld van Nederlandse ondernemingen voor het, anders dan krachtens een met die ondernemingen gesloten arbeidsovereenkomst, verrichten van aldaar gebruikelijke arbeid, zonder in het bezit te zijn van een vergunning van de Nederlandse minister van Sociale Zaken.

In cassatie was de Hoge Raad van mening dat zijn beslissing afhangt van de vraag of de betrokken Nederlandse wetgeving verenigbaar was met de gemeenschapsrechtelijke bepalingen inzake het vrij verrichten van diensten, en met name met de artikelen 59 en 60 EEG-Verdrag. Hij heeft derhalve de volgende vragen voorgelegd:

De eerste vraag

Met de eerste vraag wenst de nationale rechter in wezen te vernemen, of onder «diensten» in artikel 60 EEG-Verdrag mede is begrepen het ter beschikking stellen van arbeidskrachten in de zin van genoemde Nederlandse wet.

Volgens artikel 60, eerste alinea, EEG-Verdrag worden als diensten beschouwd de dienstverrichtingen welke gewoonlijk tegen vergoeding geschieden, voor zover de bepalingen betreffende het vrij verkeer van goederen, kapitaal en personen op deze dienstverrichtingen niet van toepassing zijn. De werkzaamheden van een onderneming, bestaande in het tegen vergoeding ter beschikking stellen van arbeidskrachten die in dienst van die onderneming blijven zonder dat er met het inlenende bedrijf een arbeidsovereenkomst totstandkomt, zijn beroepswerkzaamheden die aan de voorwaarden van artikel 60, eerste alinea, voldoen. Zij moeten mitsdien worden beschouwd als een dienstverrichting in de zin van deze bepaling.

De tweede en derde vraag

Met de tweede en de derde vraag wordt in wezen gevraagd, of artikel 59 EEG-Verdrag een Lid-Staat verbiedt, van een in een andere Lid-Staat gevestigde onderneming een vergunning te verlangen voor het ter beschikking stellen van arbeidskrachten op zijn grondgebied, met name wanneer deze onderneming in het bezit is van een door die Lid-Staat afgegeven vergunning.

Volgens artikel 59, eerste alinea, EEG-Verdrag worden de beperkingen op het vrij verrichten van diensten binnen de Gemeenschap in de loop van de overgangperiode geleidelijk opgeheven ten aanzien van de onderdanen der Lid-Staten van de Gemeenschap. Bijgevolg zijn de dwingende bepalingen van artikel 59 van het Verdrag aan het einde van bedoelde periode rechtstreeks en onvoorwaardelijk van toepassing geworden.

Deze dwingende bepalingen brengen de opheffing mee van alle discriminaties jegens degene die de diensten verricht, welke zijn gebaseerd op zijn nationaliteit of op de

omstandigheid dat hij is gevestigd in een andere Lid-Staat dan die waar de dienst moet worden verricht.

Artikel 60, derde alinea, wil het de dienstverrichter onmogelijk maken zijn werkzaamheden uit te oefenen in de Lid-Staat waar de dienst wordt verricht, zonder ten opzichte van de onderdanen van die staat te worden gediscrimineerd.

In het arrest van 18 januari 1979 (gevoegde zaken 110 en 111/78, Van Wesemael, Jurispr. 1979, blz. 35) heeft het Hof overwogen dat, gelet op de bijzondere aard van sommige diensten, bepaalde specifieke eisen, aan de dienstverrichter gesteld teneinde voor dat type werkzaamheden geldende regels te kunnen toepassen, niet als onverenigbaar met het Verdrag kunnen worden beschouwd. Als grondbeginsel van het Verdrag kan het vrij verrichten van diensten echter slechts worden beperkt door regelingen die hun rechtvaardiging vinden in het algemeen belang.

In dit verband dient te worden erkend, dat het ter beschikking stellen van arbeidskrachten een terrein vormt dat zowel voor de naleving van beroepsregels als uit sociaal oogpunt uiterst gevoelig ligt. Wegens de bijzondere aard van de arbeidsbetrekkingen die eigen zijn aan deze activiteit, worden door de uitoefening hiervan zowel de verhoudingen op de arbeidsmarkt als de rechtmatige belangen van de betrokken werknemers rechtstreeks beïnvloed.

Hieruit volgt inzonderheid dat het de Lid-Staten als een legitieme beleidskeuze in het algemeen belang vrijstaat, het ter beschikking stellen van arbeidskrachten op hun grondgebied te binden aan een stelsel van vergunningen, teneinde de afgifte hiervan te kunnen weigeren wanneer er gegronde vrees bestaat dat deze activiteit het belang van goede verhoudingen op de arbeidsmarkt zou schaden of dat daarbij het belang der betrokken arbeidskrachten onvoldoende gewaarborgd zou zijn. Gelet op de mogelijke verschillen tussen de Lid-Staten met betrekking tot de situatie op de arbeidsmarkt en op de verscheidenheid van beoordelingsmaatstaven die voor de uitoefening van dit type activiteit gelden, kan de Lid-Staat waar de dienst wordt verricht, niet het recht worden ontzegd, een vergunning te eisen die wordt afgegeven naar dezelfde maatstaven als voor eigen onderdanen gelden.

Deze maatregel zou echter het beoogde doel voorbij-schieten wanneer de voorwaarden die voor de afgifte van een vergunning worden gesteld, een onnodige herhaling opleveren vergeleken met de bewijsstukken en waarborgen die in de staat van vestiging reeds eerder zijn geëist.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«1. Onder «diensten» in artikel 60 EEG-Verdrag is mede begrepen het ter beschikking stellen van arbeidskrachten als bedoeld in de Wet op het ter beschikking stellen van arbeidskrachten.

2. Artikel 59 staat er niet aan in de weg dat een Lid-Staat die een vergunning eist van ondernemingen die arbeidskrachten ter beschikking stellen, een in een andere Lid-Staat gevestigde dienstverrichter die dergelijke werkzaamheden op zijn grondgebied uitoefent, verplicht aan deze voorwaarde te voldoen, ook indien deze over een door de staat van vestiging afgegeven vergunning beschikt, met dien verstande evenwel dat de Lid-Staat waar de dienst wordt verricht, bij het onderzoek van de aanvraag en bij de afgifte van de vergunning geen enkel onderscheid maakt op grond van de nationaliteit of de plaats

van vestiging van de dienstverrichter, en bovendien rekening houdt met de bewijsstukken en waarborgen die de dienstverrichter voor de uitoefening van zijn werkzaamheden in de Lid-Staat van vestiging reeds eerder heeft verschaft.

Zaak 269/80 — Strafzaak tegen R. Tymen — 16 december 1981 — (prejudicieel) — *Zeevisserij*

De Court of Appeal, Criminal Division, heeft het Hof een aantal prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 102 van de Akte van 22 januari 1972 betreffende de toetredingsvoorwaarden en de aanpassingen der Verdragen, alsmede van enkele andere gemeenschapsvoorschriften, met het oog op een Britse visserijmaatregel.

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een strafgeding tegen de Fransman R. Tymen, kapitein van een Franse trawler, wegens overtreding van de Fishing nets Order 1979 aangezien hij netten aan boord had waarvan de maaswijdte minder bedroeg dan volgens de Britse visserijvoorschriften was toegestaan.

Er zij op gewezen dat de Order heeft geleid tot twee, door Frankrijk respectievelijk de Commissie tegen het Verenigd Koninkrijk gerichte beroepen wegens niet-nakoming van zijn verdragsverplichtingen. Bij de arresten van 4 oktober 1979 (zaak 141/78, Frankrijk/Verenigd Koninkrijk) en van 5 mei 1981 (zaak 804/79, Commissie/Verenigd Koninkrijk) heeft het Hof verklaard dat het Verenigd Koninkrijk de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet was nagekomen.

De Court of Appeal was van mening dat een beslissing van het Hof noodzakelijk was ter beoordeling van de verenigbaarheid van de Order met het gemeenschapsrecht. In de eerste vraag wordt het Hof gevraagd of de Lid-Staten na het verstrijken op 31 december 1978 van de in artikel 102 Toetredingsakte bedoelde overgangperiode nog bevoegd zijn instandhoudingsmaatregelen voor de visserij zoals in de Order vervat in te voeren.

Zoals het Hof in zijn arrest van 5 mei 1981 heeft vastgesteld komt de bevoegdheid om in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid maatregelen te nemen tot instandhouding van de visbestanden, na het verstrijken van de in artikel 102 Toetredingsakte voorziene overgangperiode op 1 januari 1979, ten volle en definitief aan de Gemeenschap toe.

Voorts heeft het Hof in dit arrest overwogen dat in een situatie die wordt gekenmerkt door het stilzitten van de Raad en door het in beginsel handhaven van de instandhoudingsmaatregelen die van kracht waren, de Lid-Staten niet enkel verplicht waren de Commissie omstandig te raadplegen maar ook om geen nationale instandhoudingsmaatregelen in te voeren tegen de door de Commissie geformuleerde bezwaren, voorbehouden of voorwaarden in.

De Britse regering heeft aangevoerd dat de Commissie alleen tegen de datum van inwerkingtreding — 1 juli 1979 — van de Order bezwaar heeft aangetekend en niet tegen de inhoud ervan. De Commissie heeft de omstreden maatregel met ingang van 1 september 1979 stilzwijgend goedgekeurd aangezien zij in juni 1979 gelijkluidende voorstellen bij de Raad heeft ingediend die eveneens op eerstgenoemde datum in werking hadden moeten treden. De bezwaren van de Commissie berustten op de overweging dat dergelijke maatregelen niet konden worden inge-

voerd zonder de vissers een redelijke aanpassingstermijn te gunnen.

Het Hof is van mening dat een voorstel van de Commissie aan de Raad om te komen tot een gemeenschapsregeling op zichzelf niet kan worden beschouwd als een goedkeuring van een eenzijdig op een tot de bevoegdheid van de Gemeenschap behorend gebied door een Lid-Staat ingevoerde maatregel, ook al stemmen beide qua inhoud overeen.

Dit zou niet alleen in strijd zijn met de rechtszekerheid, maar zou eveneens afbreuk doen aan de bevoegdsverdeling tussen de Gemeenschap en de Lid-Staten en daarmee het door het Verdrag tot stand gebrachte evenwicht verstoren.

Met de tweede vraag wil de nationale rechter in wezen vernemen of particulieren kunnen worden vervolgd op grond van wettelijke maatregel waarvan is komen vast te staan dat deze in strijd is met het gemeenschapsrecht.

Deze vraag is reeds aan de orde gekomen in het arrest van 15 februari 1978. In dat arrest ging het eveneens om overtreding van een nationale visserijmaatregel en heeft het Hof uitgesproken dat een strafrechtelijke veroordeling op grond van een met het gemeenschapsrecht strijdig bevonden nationale wettelijke bepaling eveneens daarmee onverenigbaar is.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«1. Na het verstrijken van de in artikel 102 Toetredingsakte bedoelde periode is een Lid-Staat niet bevoegd, zonder passende raadpleging vooraf van de Commissie en tegen de door deze geformuleerde bezwaren, voorbehouden of voorwaarden in, een instandhoudingsmaatregel op het gebied van de visserij vast te stellen en in werking te doen treden van het type dat is neergelegd in de 'Fishing Nets (North-East Atlantic) (Variation) Order 1979 (S.I. 1979, nr. 744)'.

2. Een strafrechtelijke veroordeling krachtens een nationale wetgevende handeling waarvan is komen vast te staan dat zij in strijd is met het gemeenschapsrecht, zou eveneens hiermee onverenigbaar zijn.»

Gev. zaken 197-200/80, 243/80, 245/80 en 247/80 — Ludwigshafener Walzmühle Erling KG e.a./Raad en Commissie — 17 december 1981 — *Gemeenschappelijke ordening van de graanmarkt — Drempelprijs voor durumtarwe.*

Een aantal Duitse deegwarenfabrikanten hebben beroep ingesteld tot vergoeding van schade die zij hebben geleden doordat de drempelprijs voor in 1979 uit derde landen ingevoerde durumtarwe te hoog was vastgesteld vergeleken met die voor zachte tarwe.

De Raad en de Commissie, ondersteund door de Italiaanse regering betwisten de ontvankelijkheid van de beroepen. Zij stellen dat verzoeksters misbruik maken van de procedure van artikel 173, tweede alinea, en dat zij eerst de nationale rechtsmiddelen hadden moeten uitputten. Het Hof heeft beide excepties verworpen.

Ten gronde

Alvorens de middelen van verzoeksters te onderzoeken, zij herinnerd aan de beginselen die volgens 's Hofs rechtspraak de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap beheersen.

In het arrest Lütticke (van 28 april 1971, Jurispr. 1971, blz. 325) heeft het Hof uitgesproken dat krachtens artikel

215, tweede alinea, en de algemene beginselen waarnaar in deze bepaling wordt verwezen, voor aansprakelijkheid van de Gemeenschap een aantal voorwaarden — betreffende het bestaan van de schade, het causaal verband tussen het beweerdelijk geleden nadeel en de aan de instellingen verweten gedraging, alsook de onwettigheid van die gedraging — moeten zijn vervuld.

De handelingen die volgens verzoeksters de beweerdelijk geleden schade hebben veroorzaakt, zijn normatieve handelingen. Het is vaste rechtspraak dat dergelijke handelingen slechts tot aansprakelijkheid van de Gemeenschap kunnen leiden, wanneer sprake is van een voldoende gekwalificeerde schending van een te hunner bescherming gegeven hogere rechtsregel.

Grievens ten aanzien van de voor 1979 vastgestelde drempelprijs voor durumtarwe

— De door verzoeksters te dien aanzien aangevoerde juridische en economische argumenten moeten aantonen dat de Raad en de Commissie het gemeenschapsrecht in verschillende opzichten hebben geschonden door in vergelijking tot zachte tarwe een te hoge drempelprijs voor durumtarwe vast te stellen voor het betrokken tijdvak.

De stijging van de wereldmarktprijzen in 1974 was voor de Raad aanleiding de drempelprijs voor durumtarwe aanzienlijk te verhogen. Deze wanverhouding tussen de prijzen heeft ertoe geleid dat voor de vervaardiging van deegwaren steeds meer zachte dan durumtarwe werd gebruikt, hetgeen een kwaliteitsdaling van de deegwaren alsmede een verzwakking van de concurrentiepositie van de Duitse fabrikanten op de markt tot gevolg had. Zij bevinden zich in een nadelige positie ten opzicht van de Italiaanse fabrikanten die vlak bij de produktiegebieden voor durumtarwe zijn gevestigd en die tegen bijna op het interventieprijsniveau liggende prijzen kunnen inkopen, terwijl de Duitse fabrikanten zich uitsluitend met tegen de drempelprijs ingevoerde gries van durumtarwe van Amerikaanse herkomst bevoorraden.

Verzoeksters wijzen er in de eerste plaats op dat de Raad in verordening nr. 2727/75 de noodzaak heeft erkend de normale prijsverhouding op de wereldmarkt tussen durumtarwe en zachte tarwe op grond van hun onderlinge vervangbaarheid zoveel mogelijk in acht te nemen. Door sinds 1974 een abnormaal verschil tussen beide prijzen te handhaven heeft de Raad een abnormale substitutie veroorzaakt. Verzoeksters menen dat de Raad verplicht was alles te doen om dit abnormale verschil op te heffen.

Verzoeksters betogen in de tweede plaats dat de vaststelling van te hoge drempelprijzen voor durumtarwe inbreuk maakt op artikel 40, lid 3, tweede alinea, EEG-Verdrag volgens welk de gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten «elke discriminatie tussen producenten of verbruikers van de Gemeenschap (moet) uitsluiten». Door de vaststelling van een te hoge drempelprijs heeft de Raad de maalterijen en deegwarenfabrikanten in Lid-Staten waar geen durumtarwe wordt verbouwd, gediscrimineerd ten opzichte van Frankrijk en Italië.

In de derde plaats voeren zij aan dat de vaststelling van te hoge drempelprijzen voor durumtarwe in strijd is met de beginselen van de prijsbepaling «die op gemeenschappelijke criteria en op eenvormige berekeningswijzen (dient te) berusten».

Tenslotte zijn verzoeksters van mening dat de Raad het evenredigheidsbeginsel heeft geschonden. In plaats van

een kunstmatig opgedreven drempelprijs vast te stellen, had de Raad het door hem nagestreefde doel ook met andere, verzoeksters minder bezwarende middelen kunnen bereiken, bijvoorbeeld door de drempelprijzen regionaal te differentiëren of door de steunmaatregelen voor de producenten van de Gemeenschap uit te breiden, om de gevolgen van een verlaging van de drempelprijs op te vangen.

— De Raad en de Commissie, ondersteund door de Italiaanse regering, wijzen met nadruk op de ruime beoordelingsbevoegdheid van de gemeenschapsinstellingen op landbouwpolitiek gebied en bij de aanpassing van het beleid aan de omstandigheden.

Met betrekking tot de eerste grief van verzoeksters voeren zij aan dat er een fundamenteel verschil bestaat tussen de wereldmarkt en de gemeenschappelijke markt. De wereldmarkt wordt beheerst door het vrije spel van vraag en aanbod terwijl de gemeenschappelijke markt een gemeenschappelijke ordening kent, bedoeld om een bepaald prijsniveau te handhaven overeenkomstig de door de gemeenschapsinstellingen in het kader van het Verdrag vastgestelde beleidsdoelstellingen.

Wat de tweede grief betreft wijzen zij erop dat de graanprijzen worden vastgesteld in de context van een vrij verkeer van grondstoffen en verwerkte producten en dat uit gemeenschapsrechtelijk oogpunt de Duitse fabrikanten dus niets belet zich in andere Lid-Staten van de Gemeenschap te bevoorraden.

Noch de Franse noch de Italiaanse markt kunnen de behoeften in eigen land geheel dekken en de producenten uit deze Lid-Staten moeten eveneens terugrijpen op uit derde landen ingevoerde durumtarwe.

Ten aanzien van de beweerdelijke schending van het evenredigheidsbeginsel wijzen verweerders erop dat de door verzoeksters voorgestelde oplossingen niet bruikbaar zijn: regionale differentiatie van de drempelprijs zou rechtstreeks in strijd zijn met de eenheid van de gemeenschappelijke markt, terwijl uitbreiding van de steunmaatregelen tot nieuwe voor het EG-budget niet meer te dragen lasten zouden leiden.

Tenslotte stellen verweerders dat de door verzoeksters ingeroepen rechtsregels in geen geval kunnen worden aangemerkt als «ter bescherming van particulieren gegeven hogere rechtsregels».

— Het Hof is van oordeel dat de door verzoeksters aangevoerde argumenten niet van dien aard zijn dat de wettigheid van de aangevochten besluiten van de Raad en de Commissie in twijfel kan worden getrokken.

Ten aanzien van het eerste middel van verzoeksters moet worden opgemerkt dat uit de uiteenzetting omtrent de situatie op de wereldmarkt en op de gemeenschappelijke markt niet kan worden opgemaakt dat de Commissie of de Raad een duidelijke fout hebben gemaakt bij de beoordeling van de op de wereldmarkt heersende situatie enerzijds en van de kenmerkende produktievoorwaarden van de gemeenschappelijke markt anderzijds.

Wat betreft het door de Raad met de vastlegging van het verschil tussen de drempelprijzen voor durum- en zachte tarwe nagestreefde doel, kan evenmin worden gezegd dat de instellingen de hen bij de bepaling van de verhouding tussen de verschillende prijzen toekomstige politieke beoordelingsmarge hebben overschreden gezien de chronische overproductie van zachte tarwe en de noodzaak de

produktie van durumtarwe in de Gemeenschap te stimuleren.

Ten aanzien van het op artikel 39 EEG-Verdrag gebaseerde middel wijst het Hof op zijn vaste rechtspraak dat de instellingen de verschillende in artikel 39 neergelegde doelstellingen met elkaar in overeenstemming dienen te brengen; dit voorschrift laat niet toe een doelstelling zodanig te isoleren, zoals de stabilisatie van eenmaal verworven posities, de verwezenlijking van andere onmogelijk wordt gemaakt.

Het tweede en derde middel moeten, in het kader van een gemeenschappelijke marktordening, worden verworpen. Deze maakt het alle verbruikers van durumtarwe immers mogelijk zich tegen dezelfde voorwaarden te bevoorraden.

Voorts zij erop gewezen dat de differentiatie tussen de verschillende door de Gemeenschap voorgeschreven prijzen een middel is, dat bijzonder goed strookt met de algemene structuur van de marktorganisatie en met het nagestreefde doel, namelijk de produktie van durumtarwe te ontwikkelen ter verbetering van de structuur van de totale produktie van de Gemeenschap.

Derhalve zijn verzoeksters er niet in geslaagd aan te tonen dat de Raad en de Commissie op de een of andere manier onrechtmatig hebben gehandeld of zelfs «een ter bescherming van particulieren gegeven rechtsregel voldoende gekwalificeerd hebben geschonden».

Schade en causaal verband

Verzoeksters vorderen onderscheiden bedragen bij wijze van schadevergoeding. Het Hof concludeert dat aan de vereisten voor de aansprakelijkheid van de Gemeenschap niet is voldaan.

Het Hof, rechtdoende, verwerpt het beroep.

Zaak 244/80 — P. Foglia/ M. Novello — 16 december 1981 — (prejudicieel) — *Belastingregeling voor likeurwijn*

De Pretore te Bra heeft het Hof vijf prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 177 en 95 EEG-Verdrag.

Deze vragen zijn gerezen in een bij de Pretore aanhangig geschil, dat reeds aanleiding heeft gegeven tot een prejudiciële vraag over de uitlegging van genoemde artikelen (arrest van 11 maart 1980, Foglia, zaak 104/79, Jurispr. 1980, blz. 745).

Het hoofdgeding heeft betrekking op verzendkosten die verzoeker Foglia, wijnhandelaar te Santa Vittoria d'Alba, Italië, heeft gemaakt voor de verzending naar Menton (Frankrijk) van enige dozen Italiaanse likeurwijn die hij had verkocht aan verweerster Novello.

De verkoopovereenkomst tussen Foglia en Novello bepaalde dat belastingen die eventueel door de Italiaanse of Franse autoriteiten zouden worden geheven en die in strijd met de regeling van het vrij verkeer van goederen waren, niet voor rekening van Novello zouden komen. Foglia deed een gelijksoortige clause opnemen in zijn overeenkomst met de vervoeronderneming Danzas. Volgens deze clause zouden die onwettige of onverschuldigde belastingen niet ten laste van Foglia komen.

Het geding heeft enkel betrekking op het bedrag dat bij de invoer van de likeurwijn in Frankrijk ter zake van verbruiksbelasting werd betaald, en dat Foglia noch Novello wensen te betalen.

De door Novello aangevoerde weren zijn door de Pretore aldus opgevat, dat zij de geldigheid van de Franse wettelijke regeling betreffende de verbruiksbelasting op likeurwijn in geding stellen, zulks gelet op artikel 95 EEG-Verdrag. Bijgevolg heeft de Pretore het Hof een aantal vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 92 en 95 EEG-Verdrag.

In zijn arrest van 11 maart 1980 verklaarde het Hof zich onbevoegd uitspraak te doen over de door de nationale rechter gestelde vragen.

Verweerster in het hoofdeding heeft dit arrest bestreden aangezien het Hof zich discretionaire bevoegdheden zou hebben toegeëigend die aan de Italiaanse rechter zijn voorbehouden.

De Pretore achtte het noodzakelijk het Hof een aantal vragen voor te leggen over de uitlegging van artikel 177 EEG-Verdrag, teneinde de strekking en de betekenis van het arrest van 11 maart 1980 van het Hof nauwkeurig en zeker te kunnen beoordelen.

De eerste, derde en vierde vraag

Met de eerste vraag verzoekt de Pretore om een nadere afbakening van de door het Verdrag aan de nationale rechter en het Hof toegekende beoordelingsbevoegdheid met betrekking tot de formulering van de prejudiciële vragen en de beoordeling van de omstandigheden, feitelijk en rechtens, waardoor het bodemgeschil wordt gekenmerkt, vooral wanneer in het bodemgeschil om een «declaratoir vonnis» wordt verzocht.

De derde en vierde vraag zien meer in het bijzonder op het geval dat de prejudiciële vragen zijn gesteld om de rechter in staat te stellen uitspraak te doen in een geschil over de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van nationale wettelijke bepalingen hetzij van de Staat van de verzoekende rechter hetzij, zoals in casu, van een andere Lid-Staat.

Te dien aanzien wordt gevraagd of

— gesteld dat voor de rechterlijke instanties van een Lid-Staat wettelijke bepalingen van een andere Lid-Staat worden aangevochten, het systeem van het gemeenschapsrecht een algemeen beginsel kent dat de nationale rechter verplicht of toestaat vóór de verwijzing naar het Hof de autoriteiten van de betrokken Lid-Staat in het geding te roepen;

— de mate van bescherming die voor particulieren uit de procedure van artikel 177 voortvloeit, verschilt naar gelang een zodanige vraag zich voordoet in het kader van een geding tussen particulieren of in een geding waarbij de administratie van de Lid-Staat partij is waarvan de wetgeving het voorwerp van geschil vormt.

Ten aanzien van de eerste vraag heeft het Hof er reeds meermalen op gewezen dat artikel 177 een samenwerking instelt die een functieverdeling tussen de nationale en de communautaire rechter meebrengt omwille van de goede toepassing en de eenvormige uitlegging van het gemeenschapsrecht in alle Lid-Statens.

Het staat ter beoordeling van de nationale rechter of hij in het licht van de feiten een prejudiciële beslissing noodzakelijk acht voor het wijzen van zijn vonnis.

Teneinde het Hof in staat te stellen zijn taak overeenkomstig het Verdrag te verrichten, is het onontbeerlijk dat de nationale rechterlijke instanties de redenen aangeven — indien zulks niet evident is — waarom zij beantwoor-

ding van hun vragen noodzakelijk achten voor het wijzen van hun vonnis.

Met nadruk moet erop worden gewezen dat artikel 177 het Hof niet opdraagt adviezen te geven over algemene of hypothetische vraagstukken, maar een bijdrage te leveren tot de rechtsbedeling in de Lid-Statens.

Het Hof is derhalve niet bevoegd uitleggingsvragen te beantwoorden die in het kader van door partijen opgezette procedurele constructies worden gesteld om het Hof ertoe te brengen een standpunt over bepaalde theoretische problemen van gemeenschapsrecht in te nemen.

Het Hof dient in staat te zijn om de aan zijn eigen functie inherente appreciatie uit te oefenen, en met name om zijn eigen bevoegdheid te toetsen, waartoe elke rechterlijke instantie verplicht is.

— Wat de derde en vierde vraag betreft, kunnen zich bij de toepassing van artikel 177 bijzondere problemen voordoen wanneer de nationale rechter een prejudiciële vraag voorlegt die hem in staat moet stellen de verenigbaarheid van nationale regelingen van een Lid-Staat met het gemeenschapsrecht te beoordelen.

Ter beantwoording van deze vraag wijst het Hof erop dat de particulier wiens rechten door met het gemeenschapsrecht strijdige regelingen van een Lid-Staat worden geschonden, de mogelijkheid dient te hebben zich te voorzien bij een bevoegde rechter en dat deze laatste de vrijheid moet hebben zich over de strekking van de relevante gemeenschapsrechtelijke bepalingen in te laten lichten.

Het benadrukt eveneens het feit dat de rechter aan wie in het kader van een geding tussen particulieren een geschil omtrent de verenigbaarheid van een wettelijke regeling van een andere Lid-Staat wordt voorgelegd, niet noodzakelijkerwijs in staat is de particulieren een doelmatige rechtsbescherming tegen die regeling te geven.

Het Hof van Justitie dient een bijzondere nauwlettendheid te betrachten wanneer — in het kader van een geding tussen particulieren — een vraag wordt voorgelegd die bedoeld is om de rechter in staat te stellen zich een oordeel te vormen omtrent de verenigbaarheid van de wetgeving van een andere Lid-Staat met het gemeenschapsrecht.

Het Hof, uitspraak doende op de prejudiciële vragen over de uitlegging van artikel 177, verklaart voor recht:

«1. Ofschoon volgens de opzet van artikel 177 de nationale rechter heeft te beoordelen of, gelet op de omstandigheden, feitelijke en rechtens, die kenmerkend zijn voor het bodemgeschil, een oplossing van de gerezen uitleggingsvragen noodzakelijk is, staat het niettemin aan het Hof om, ter toetsing van zijn eigen bevoegdheid, zo nodig een onderzoek in te stellen naar de omstandigheden waaronder het door de nationale rechter is geadieerd.

2. Bij gebreke van gemeenschapsbepalingen ter zake, is de mogelijkheid om een Lid-Staat voor een nationale rechterlijke instantie van een andere Lid-Staat in rechte te betrekken, zowel afhankelijk van het recht van de forumstaat als van de beginselen van het volkenrecht.

3. In het geval van prejudiciële vragen die de nationale rechter in staat moeten stellen te beoordelen of wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van een andere Lid-Staat in overeenstemming zijn met het gemeenschapsrecht, mag de mate van rechtsbescherming niet verschillen al naar gelang dergelijke vragen rijzen in een geding tussen particulieren dan wel in een procedure waarbij de staat welks wetgeving in geding wordt gebracht, partij is. In het

eerste geval evenwel dient het Hof er heel in het bijzonder op toe te zien dat de procedure van artikel 177 niet wordt gebruikt voor doeleinden die het Verdrag niet heeft bevoegd».

Met de vijfde vraag komt de Pretore terug op de eerste, in de eerste verwijzingsbeschikking gestelde vraag omtrent de uitlegging van artikel 95 EEG-Verdrag.

In zijn arrest van 11 maart 1980 heeft het Hof vastgesteld dat partijen het eens zijn in hun beoordeling van de wettigheid van de onderhavige Franse regeling en dat zij via een in de tussen hen gesloten overeenkomst opgenomen clausule in feite uit zijn op een veroordeling van de Franse regeling door een Italiaanse rechter, hoewel het Franse recht adequate rechtsmiddelen bood.

Het Hof concludeert dat beantwoording van in een dergelijke context gestelde vragen, niet valt binnen het kader van de taak die het krachtens artikel 177 heeft te vervullen.

Het Hof, uitspraak doende op de vijfde vraag, verklaart voor recht:

«Aangezien uit de omstandigheid die de Pretore te Bra in zijn tweede verwijzingsbeschikking heeft vermeld, niet blijkt van een nieuw feit op grond waarvan het Hof zijn bevoegdheid anders zou moeten beoordelen, staat het, in het kader van de samenwerking tussen nationale rechter en Hof van Justitie, aan de Pretore om in het licht van de overwegingen van dit arrest te onderzoeken of het noodzakelijk is een antwoord van het Hof op de vijfde vraag te verkrijgen, en zo ja, het Hof alle nieuwe elementen te verschaffen die een andere beoordeling van 's Hofs bevoegdheid kunnen rechtvaardigen».

Zaak 22/81 — Regina/ Social Security Commissioner ex parte N.I. Browning — 17 december 1981 — (prejudicieel) — Ouderdoms- en overlevingsverzekering — Minimum-uitkering

De High Court of Justice heeft het Hof twee prejudiciële vragen gesteld inzake de uitlegging van artikel 50 van 's Raads verordening nr. 1408/71 van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden, met name ter vaststelling van de betekenis van de term «minimumuitkering».

Verweerder voor de High Court of Justice, de heer Robert Stanley, een in het Verenigd Koninkrijk gevestigde Ier, heeft eerst in zijn land van herkomst en vervolgens in het Verenigd Koninkrijk verzekeringstijdvakken vervuld.

Na in 1973 de pensioengerechtigde leeftijd te hebben bereikt, werd hem bij besluit van de Insurance Officer d.d. 27 maart 1973 een ouderdomspensioen toegekend, berekend volgens artikel 46, lid 1, van verordening nr. 1408/71. Voorts kende de Insurance Officer hem een aanvulling toe, berekend volgens artikel 50 der verordening, volgens hetwelk degene die een uitkering geniet, in bepaalde omstandigheden aanspraak kan maken op een aanvullend bedrag ten belope van het verschil tussen de som van de krachtens de verordening verschuldigde uitkeringen en het bedrag van de «minimumuitkering».

De Insurance Officer beschouwde als «minimumuitkering» de krachtens de wettelijke regeling van het Verenigd Koninkrijk verschuldigde uitkering en als «verschil» in de zin van artikel 50 het verschil tussen die uitkering en het pensioen dat verschuldigd zou zijn geweest, indien alle

verzekeringstijdvakken in het Verenigd Koninkrijk waren vervuld.

Op 27 januari 1977 heeft de Insurance Officer zijn aanvankelijke besluit in dier voege herzien, dat aan de heer Stanley per 6 januari 1977 het voordeel dat hem aanvankelijk krachtens artikel 50 der verordening was toegekend, werd ontnegd.

De heer Stanley diende tegen deze beslissing een bezwaarschrift in en de zaak kwam tenslotte voor de High Court of Justice. Deze is van mening dat de Britse wettelijke regeling geen «minimumuitkering» als bedoeld in artikel 50 van de verordening kent.

Teneinde met betrekking tot de betekenis van de term «minimumuitkering» de nodige klaarheid te verkrijgen, heeft de nationale rechter het Hof uitleggingsvragen gesteld.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«Artikel 50 van verordening nr. 1408/71 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, is in die zin te verstaan dat er van een 'minimumuitkering' slechts sprake is wanneer er in de wettelijke regeling van de staat van inwoning een bijzondere waarborg wordt geboden, teneinde degenen die uitkeringen van sociale zekerheid genieten, een minimuminkomen te verzekeren boven het niveau der uitkeringen waarop zij alleen op grond van de tijdvakken waarop zij bij een zekerheidsstelsel aangesloten waren en hun uitkeringen aanspraak zouden kunnen maken.»

Zaak 272/80 — Strafgeding tegen Maatschappij voor Biologische Producten B.V. — 17 december 1981 — (prejudicieel) — Verenigbaarheid van het systeem van de Nederlandse Bestrijdingsmiddelenwet 1962 met de artt. 30 en 36 E.E.G.-Verdrag

Het Gerechtshof te 's-Gravenhage heeft een vraag gesteld betreffende de uitlegging van de artikelen 30 en 36 EEG-Verdrag teneinde te kunnen beoordelen of de Nederlandse wetgeving inzake de toelating van bestrijdingsmiddelen verenigbaar is met het gemeenschapsrecht.

Deze vraag is gerezen tijdens de behandeling van het hoger beroep tegen de veroordeling in eerste aanleg van de vennootschap Frans-Nederlandse Maatschappij voor Biologische Producten B.V. tot een geldboete wegens overtreding van artikel 2, lid 1, van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962, krachtens hetwelk het is verboden een bestrijdingsmiddel dat niet ingevolge de wet is toegelaten, te verkopen, voorhanden of in voorraad te hebben of te gebruiken.

De betrokken vennootschap had een bepaalde hoeveelheid van een bestrijdingsmiddel dat een actief giftige stof bevatte, in Nederland ingevoerd en verkocht of geleverd. Het bestrijdingsmiddel was in Frankrijk rechtmatig in de handel gebracht, maar was in Nederland niet toegelaten zoals voorgeschreven in voornoemde wet. De in Nederland geldende toelatingsregeling werd ingevoerd teneinde de volksgezondheid te beschermen. De kosten voor laboratoriumonderzoek kwamen onder de ten tijde van de litigieuze feiten geldende wetgeving ten laste van de aanvrager.

De betrokken vennootschap heeft betoogd dat de bewuste regeling onverenigbaar was met de bepalingen van het gemeenschapsrecht houdende verbod van kwantita-

tieve invoerbeperkingen en maatregelen van gelijke werking en daardoor geen wettelijke grondslag kon vormen voor de tegen haar ingestelde strafvervolgning.

Ter beslechting van dit geschil heeft het Gerechtshof aan het Hof van Justitie de volgende vraag gesteld:

«Is het systeem van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 verenigbaar met artikel 30 van het EEG-Verdrag, voor zover die wet verbiedt het vrij in het Nederlands handelsverkeer brengen van een produkt afkomstig uit een andere Lid-Staat alwaar dat produkt rechtmatig in de handel is gebracht en aldaar voldoet aan die wettelijke vereisten welke dezelfde dwingende eisen van volksgezondheid beschermen als de Bestrijdingsmiddelenwet 1962?».

De Commissie betoogt dat zolang op gemeenschapsniveau niet een erkenning van toelatingen op het gebied van bestrijdingsmiddelen tot stand is gekomen, de Lid-Staten vrij zijn om de invoer en het in de handel brengen van zulke middelen, afkomstig uit een andere Lid-Staat waar zij rechtmatig in het verkeer zijn gebracht, in het belang van de volksgezondheid te verbieden.

Zonder te willen ontkennen dat dergelijke nationale regelingen een belemmering van het intracommunautaire handelsverkeer kunnen vormen, menen de Deense, Italiaanse, Nederlandse en Britse regering dat de wettigheid van dit soort regelingen steunt op de uitzondering van artikel 36 EEG-Verdrag, die de dwingende eisen van bescherming van de volksgezondheid op het oog heeft.

Luidens artikel 30 EEG-Verdrag zijn kwantitatieve invoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking tussen de Lid-Staten verboden. Deze algemene regel bevat echter een verwijzing naar onder meer artikel 36, volgens hetwelk de bepalingen van de artikelen 30 tot en met 34 geen beletsel vormen voor verboden of beperkingen van invoer, welke gerechtvaardigd zijn uit hoofde van onder andere de bescherming van «de gezondheid en het leven van personen, dieren of planten».

Te dezen worden niet betwist dat de betrokken nationale regeling ten doel heeft de volksgezondheid te beschermen en dat zij derhalve onder de uitzondering van artikel 36 valt.

Het staat een Lid-Staat weliswaar vrij om een produkt als het onderhavige, dat in een andere Staat reeds is toegelaten, aan een nieuwe onderzoeks- en toelatingsprocedure te onderwerpen, doch de autoriteiten van de Lid-Staat moeten niettemin bijdragen aan een verlichting van de controles in het intracommunautaire handelsverkeer.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«Uit artikel 30 juncto artikel 36 EEG-Verdrag volgt dat het een Lid-Staat niet verboden is, een voorafgaande toelating van bestrijdingsmiddelen te eisen, zelfs indien deze middelen in een andere Lid-Staat reeds zijn toegelaten. De autoriteiten van de Staat van invoer mogen evenwel nietodeloos technische of chemische analyses of laboratoriumproeven eisen, wanneer dezelfde analyses en proeven reeds in een andere Lid-Staat zijn verricht en de resultaten ervan ter beschikking van die autoriteiten staan of hun desgevraagd ter beschikking kunnen worden gesteld».

Zaak 2/81 — Strafzaak tegen A. Clement e.a. — 17 december 1981 — (prejudiceel) — *Gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt — Versnijden van wijn*

Het Tribunal de grande instance te Parijs heeft het Hof een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van artikel 26, lid 4, van verordening nr. 816/70 van de Raad houdende aanvullende bepalingen inzake de gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt.

Een aantal wijnhandelaren worden door de douaneautoriteiten vervolgd ter zake van «invoer van verboden produkten zonder aangifte, met behulp van valse, onjuiste, onvolledige of niet-toepasselijke facturen, certificaten of andere documenten».

Verdachten wordt telastgelegd uit Nederland een hoeveelheid «voor azijnbereiding bestemde» wijn te hebben ingevoerd onder dekking van door de Nederlandse administratie afgegeven documenten voor intern communautair douanevervoer, en deze te hebben aangegeven als zijnde van oorsprong uit het land van herkomst, terwijl hij had moeten worden aangegeven als zijnde van oorsprong uit derde landen.

Deze wijn was afkomstig uit Griekenland en Algerije, en was vóór 1 juli 1970 (datum van inwerkingtreding van de betrokken communautaire regeling) in Nederland ingevoerd en onderling versneden in een Amsterdams pakhuis.

De wijn bevond zich in Nederland in het vrije verkeer en werd door een Nederlandse firma aan Clément e.a. verkocht, die de wijn in Frankrijk invoerden als zijnde bestemd voor de bereiding van azijn.

Artikel 26, lid 4, van verordening nr. 816/70 luidt: «Het versnijden van ingevoerde wijn met wijn uit de Gemeenschap, alsmede het onderling versnijden van ingevoerde wijn op het grondgebied van de Gemeenschap, is verboden, behoudens afwijkingen waartoe de Raad op voorstel van de Commissie besluit, volgens de stemprocedure van artikel 43, lid 2, van het Verdrag».

De nationale rechter heeft het Hof de vraag voorgelegd «of de bepalingen van artikel 26, lid 4, van gemeenschapsverordening nr. 816/70 van 28 april 1970 ook van toepassing zijn op voor azijnbereiding bestemde wijnen.»

Uit nadere beschouwing van de bepalingen blijkt duidelijk dat de benaming «wijnen die tot tafelwijn kunnen worden verwerkt» is voorbehouden aan binnen de Gemeenschap geproduceerde wijn. Lid 4 van artikel 26 dat op het versnijden van ingevoerde wijn ziet, sluit derhalve aan bij een geheel van voorschriften betreffende het versnijden van wijnen die bestemd zijn om te worden verhandeld ten behoeve van rechtstreekse menselijke consumptie, en moet bijgevolg aldus worden uitgelegd dat het betrekking heeft op wijnen die dezelfde bestemming hebben en niet op voor de azijnbereiding bestemde wijnen.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«De bepalingen van artikel 26, lid 4, van verordening nr. 816/70 van de Raad van 26 april 1970 houdende aanvullende bepalingen inzake de gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt (PB 1970, L 99, blz. 1) zijn niet van toepassing op wijnen bestemd voor de bereiding van azijn.»

WETGEVING

K.B. NR. 29 VAN 30 MAART 1982 TOT WIJZIGING VAN HET W.I.B. INZAKE HET BELASTEN VAN DE VERVANGINGSINKOMSTEN (STBL. 1 APRIL 1982)

1) Art. 93, § 1, 2°, b, W.I.B. stelt de vergoedingen tot geheel of gedeeltelijk herstel van een tijdelijke *winst*- of *baat*derving belastbaar tegen een aanslagvoet van 16,5 %. Zelfstandigen en beoefenaars van een vrij beroep betalen aldus op een vervangingsinkomen van bv. 500.000 fr. per jaar een belasting van 82.500 fr.; een gewoon bedrijfsinkomen van 500.000 fr. per jaar wordt daarentegen belast met 137.941 fr. (O p.t.1.).

Deze afzonderlijke aanslag van vervangingsinkomsten van zelfstandigen en beoefenaars van vrije beroepen wordt nu vanaf het aanslagjaar 1983 (inkomsten 1982) afgeschaft, zodat vervangingsinkomsten van deze categorie belastingplichtingen in de toekomst onder hetzelfde regime zullen vallen als de vervangingsinkomsten van loon- en weddetrekkenden (zie artt. 1, 2, 3, 8 en 9).

2) Art. 62bis voorzorg voor het aanslagjaar 1981, inkomsten 1980, in bijzondere abbatementen: op pensioenen en vergoedingen tot geheel of gedeeltelijk herstel van een tijdelijke inkomstenderving werd een aftrek van 143.000 fr. toegepast, op brugpensioenen een van 244.000 fr. Indien de inkomsten uitsluitend uit pensioenen en vergoedingen voor tijdelijke inkomstenderving of uit een brugpensioen bestonden, kwam het belastbaar bedrag, door de aftrek van deze abbatementen, onder het belastbaar minimum te liggen. Indien deze inkomsten gemengd waren met andere inkomsten, werd de aftrekbare som verhoudingsgewijs vastgesteld.

Het rapport aan de Koning zegt desbetreffende dat de techniek van de bijzondere abbatementen tot ongewenste gevolgen heeft geleid: hoe hoger het belastbare vervangingsinkomen, des te groter de belastingvermindering. Het K.B. strekt ertoe deze toestand in twee stadia recht te trekken.

a) Voor het aanslagjaar 1982 (inkomsten 1981) blijven de abbatementen bestaan, echter bevroren op het peil van het aanslagjaar 1981 (143.000 fr. en 244.000 fr.). Om te vermijden dat de minstbegunstigden, nl. zij wier inkomen uitsluitend uit een pensioen of een werkloosheidsvergoeding of uit een brugpensioen bestaat, wordt voor hen het abbatement opgetrokken tot respectievelijk 162.000 fr. en 265.000 fr., zodat het belastbaar bedrag nog steeds onder het minimum belastbare blijft liggen (zie art. 10, § 2).

b) Krachtens het nieuw ingevoerde art. 87bis worden met ingang van het aanslagjaar 1983 (inkomsten 1982) deze bijzondere abbatementen afgeschaft en vervangen door belastingverminderingen. In plaats van een bepaald bedrag af te trekken van het bruto belastbaar vervangingsinkomen om alzo een lager netto belastbaar vervangingsinkomen te verkrijgen, zal in de toekomst het netto belastbaar bedrag van pensioen, vervangingsinkomen en brugpensioen wor-

den vastgesteld door hiervan het gewone abbatement van 10.000 fr. af te trekken (zie art. 4) (zonder aftrek natuurlijk voor bedrijfslasten) en zal uiteindelijk op de hierop berekende belasting een vermindering worden toegestaan. Deze vermindering, af te trekken van de op de klassieke manier berekende belasting, is gelijk aan het bedrag van de belasting met 0 personen ten laste, berekend op het maximum bedrag van de werkloosheidsvergoeding, verminderd met 10.000 fr. (nu 261.571 fr. - 10.000 fr. = 251.571 fr.) voor uitsluitend pensioenen en vervangingsinkomsten, en berekend op het bij de C.A.O. nr. 17 van 19 december 1974 bedoelde brugpensioen, eveneens verminderd met 10.000 fr. (nu 364.246 fr. - 10.000 fr. = 354.246 fr.) (zie art. 6). Het bedrag van deze (af te trekken) belasting is nu gelijk aan 39.095 fr. respectievelijk 77.725 fr. Indien de inkomsten niet uitsluitend uit bovenvermelde inkomsten bestaan, wordt de belastingvermindering vastgesteld in verhouding tot de totale netto bedrijfsinkomsten. De minstbegunstigden blijven hierdoor vrijgesteld van belastingen; belastingplichtigen met een inkomen van méér dan 261.571 fr. respectievelijk 364.246 fr. betalen méér belastingen zoals blijkt uit onderstaande vergelijkende voorbeelden.

Vervangingsinkomen 261.571 fr. zonder andere inkomsten.

Aanslagjaar 1982		Aanslagjaar 1983
261.571	bruto belastbaar	261.571
162.000	bijzonder/gewoon abbatement	10.000
99.571	netto belastbaar	251.571
0	belasting 0 p.t.1.	39.095
	belastingvermindering	39.095
		0

Vervangingsinkomen 500.000 fr. zonder andere inkomsten.

Aanslagjaar 1982		Aanslagjaar 1983
500.000	bruto belastbaar	500.000
143.000	bijzonder/gewoon abbatement	10.000
357.000	netto belastbaar	490.000
78.934	belasting 0 p.t. 1.	133.791
	belastingvermindering	39.095
		91.221

3) *Commentaar*: Ondanks de omstandigheid dat bij een vervangingsinkomen van méér dan 261.571 fr. de verkrijger ervan méér belasting zal betalen dan voorheen, blijft een slachtoffer van een gemeenrechtelijk ongeval nog altijd een belangrijk fiscaal voordeel behouden t.o.v. zijn collega die niet arbeidsongeschikt is geweest en belast wordt op een gewoon beroepsinkomen, indien eerstgenoemde vergoed wordt op basis van zijn bruto loon of zelfs op basis van zijn bruto loon verminderd met de R.S.Z.-bijdragen.

Het onderstaande voorbeeld, waarin voor de eenvoud het vakantiegeld buiten beschouwing wordt gelaten, toont aan dat een bediende met een jaarlijks bruto loon van 500.000 fr. beschikt over een reëel netto inkomen, d.w.z. na aftrek van sociale en fiscale lasten, van 357.375 fr. als volgt berekend:

Bruto loon	500.000	
R.S.Z. 10,42 %	52.100	
Bruto belastbaar	447.900	
Forfait bedrijfslasten	52.395	
Gewoon abatement	10.000	
Netto belastbaar	385.505	
Belasting 0 p.t.1.	90.525	
Vóór aftrek belasting		447.900
Belasting		90.525
Reëel netto inkomen	357.375	

Indien dezelfde bediende met hetzelfde bruto loon ten gevolge van een gemeenrechtelijk ongeval het hele jaar niet heeft gewerkt, betaalt zijn ziekenfonds hem een vergoeding van 60 % van zijn bruto loon ($500.000 \times 60\% = 300.000$), welke vergoeding krachtens art. 41, § 3, W.I.B. slechts ten belope van 90% belast wordt (270.000 fr.); indien hem bovendien een gemeenrechtelijke schadevergoeding, berekend op zijn bruto loon wordt toegekend, ontvangt hij nog een bijkomend bedrag van: bruto 500.000 - tussenkomst ziekenfonds 300.000 = G.R. vergoeding 200.000 fr. Hij zal beschikken over een reëel netto inkomen, d.w.z. na aftrek van zijn fiscale lasten (sociale lasten heeft hij niet) van 417.754 fr., als volgt berekend:

Vergoeding ziekenfonds	300.000	
Vergoeding G.R.	200.000	
Vóór aftrek belasting	500.000	
Belastbare vergoeding ziekenfonds		270.000
Belastbare vergoeding G.R.		200.000
Bruto belastbaar		470.000
Forfait bedrijfslasten		-
Gewoon abatement		10.000
Netto belastbaar		460.000
Belasting 0 p.t.1.		121.341
Belastingvermindering		39.095
Te betalen belasting		82.246
Vóór aftrek belasting	500.000	
Te betalen belasting	82.246	
Reëel netto inkomen	417.754	

Dus ongeveer 60.000 fr. meer dan met een inkomen uit arbeid.

Zelfs indien aan het slachtoffer een gemeenrechtelijke vergoeding wordt toegekend, niet op bruto basis, maar op basis van het bruto inkomen min R.S.Z.-bijdragen betekent het inkomen uit arbeidsongeschiktheid nog steeds een winst t.o.v. het inkomen uit arbeid. In deze hypothese zou het slachtoffer dezelfde vergoeding van het ziekenfonds ontvangen (300.000 fr.) en zou de gemeenrechtelijke vergoeding bedragen 500.000 - R.S.Z. = 447.900 - ziekenfonds 300.000 = 147.900 fr. Het reëel netto inkomen bedraagt dan 387.441 fr., als volgt berekend:

Vergoeding ziekenfonds	300.000	
Vergoeding G.R.	147.900	
Vóór aftrek belasting		447.900
Belastbare vergoeding ziekenfonds		270.000
Belastbare vergoeding G.R.		147.900
Bruto belastbaar		417.900
Forfait bedrijfslasten		-
Gewoon abatement		10.000
Netto belastbaar		407.900
Belasting 0 p.t.1.		99.554
Belastingvermindering		39.095
Te betalen belasting		60.459
Vóór aftrek belasting	447.900	
Te betalen belasting	60.459	
Reëel netto inkomen	387.441	

Dus ongeveer 30.000 fr. meer dan met een inkomen uit arbeid.

In het verslag aan de Koning lezen we nog dat het stelsel van de vervangingsinkomsten nog zal moeten worden aangepast om harmonieus te worden geïntegreerd in de hervorming van de personenbelasting. Wij durven te hopen dat hiermee bedoeld wordt dat vervangingsinkomsten, zeker als ze hetzelfde peil bereiken als de inkomsten uit arbeid, op dezelfde manier zullen worden belast als gewone bedrijfsinkomsten, zodat aan Caesar zal gegeven worden wat aan Caesar toekomt, nl. een niet-verminderde belasting, en zodat ook de niet gerechtvaardigde winst van een slachtoffer dat niet heeft gewerkt t.o.v. een belastingplichtige die wel heeft gewerkt zal ophouden te bestaan.

Immiddels past het, om deze niet te rechtvaardigen winst te vermijden, bij de raming van een materiële schade wegens T.A.O. het bruto loon met minstens 20 % te verminderen.

In voetnoot: Een K.B. van 12 maart 1982 tot wijziging van het K.B. van 4 maart 1965 tot uitvoering van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (*Stbl.* 30 maart 1982) bepaalt nieuwe verhoogde coëfficiënten voor de berekening van de fictieve (belastbare) lijfrente die voortvloeit uit de omzetting van bepaalde kapitalen. Deze coëfficiënten gaan van 2,81 % tot 15 % voor begunstigden van 40 jaar en minder

tot 81 jaar en meer (i.p.v. van 1 % tot 5 % voor begunstigen van 40 jaar en minder tot 65 jaar en meer). Op te merken is dat deze coëfficiënten alleen betrekking hebben op de zogenaamde bedrijfsleidersverzekeringen (art. 109, 5°, W.I.B.) en andere vergoedingen in kapitalen, niet afkomstig van levensverzekeringen (art. 91, § 1, 2°, W.I.B.) en niet op kapitalen uit gewone levensverzekeringen, *noch op kapitalen toegekend als herstel van een bestendige inkomstenderving* (art. 91, § 1, 3°, W.I.B.). Hierop blijven de coëfficiënten van 1 % tot 5 % van toepassing (K.B. 4 maart 1965, art. 57).

J. SCHRYVERS

BERICHTEN

Initiatiecyclus tot de Bureautica en de Informatica

Het Centrum voor rechtsdocumentatie organiseert een initiatiecyclus tot de bureautica en de informatica, hoofdzakelijk bestemd voor personen met een juridische opleiding, op 7, 9, 11, 14 en 16 juni 1982, telkens van 14u30 tot 18u30.

Gedetailleerd programma, inlichtingen en inschrijvingen (6.500 Fr. BTW): Credoc, v.z.w., Bergstraat 34, BUS 11, 1000 Brussel, tel. 02/513.06.88 - 513.92.13.

Algemene vergadering van de Nederlandse Juristenvereniging

Op 11 en 12 juni 1982 wordt te Alkmaar in het cultureel centrum «De Vest» de algemene vergadering van de Nederlandse Juristenvereniging gehouden.

Preadviezen werden uitgebracht door prof. dr. E. P. De Jong en mr. E.R. Niessen over het ontwerp: «Bestaat er aanleiding de rechtspositionele verschillen tussen ambtenaren en civielrechtelijke werknemers te handhaven?» en door mrs. L.C.M. Meyers en Egbert Myjer over het onderwerp: «Dient de wetgever beperkingen te stellen ten aanzien van de wijze van het verkrijgen van door de rechter in strafzaken te hanteren bewijsmiddelen?»

Zesde wereldcongres voor medisch recht te Gent

Het zesde wereldcongres voor medisch recht wordt gehouden te Gent (Rijksuniversiteit) van 22 tot/met 26 augustus 1982.

De volgende themas worden behandeld: cultuur, geneeskunde en recht, genetic engineering, ongeboren kind en medisch recht, hoge leeftijd en medisch recht, medische experimenten, medische data (banken) en privacy, aansprakelijkheid van geneesheren, verplegend paramedisch personeel, scheikundige nijverheid. Correspondentie en inschrijving bij het secretariaat-generaal van het zesde wereldcongres voor medisch recht (prof. dr. R. Dierkens), Apotheekersstraat 5, 9000 Gent. (tel. 091/25.31.16).

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift van de vrederechters, 1981

nr. 11, november
Rechtspraak.

Tijdschrift voor aannemeningsrecht, 1981

nr. 4

M. Devroey, Enkele opmerkingen in verband met de offerte-aanvraag; M.-A. Flamme, Agréer les entreprises ou agréer et contrôler les produits? Ou comment promouvoir la qualité dans la construction: analyse des expériences belges et françaises.

Tijdschrift voor sociaal recht, 1981

nr. 5

J. Leclercq, Réflexions sur la notion de licenciement de travailleurs protégés; W. Reynders, De deeltijdse arbeid.

Bank- en financiewezen, 1981

nr. 5

E. Wymeersch, De vennootschapsinformatie in België; G. Ugeux, Les obligations à taux fixe sont-elles condamnées? E. Wymeersch, Buitenlandse juridische informatie; F. Lierman, Solvabiliteit en rendabiliteit van het Belgische bankwezen in 1980; L. Gheysens, Risico's en rendementen van Belgische aandelen.

Naamloze vennootschap, 1981

nr. 1

Y. Scholten, Enquêterecht en conflicten in besloten vennootschappen; Th. C.M. Hendriks-Jansen, Stemovereenkomsten; W. Westbroek, Statutaire casu quo contractuele regelingen voor de tussenkomst van derden bij geschillen.

Netherlands International Law Review, 1981

nr. 3

J. Sundberg, Customary law in Sweden and the Lapp Minority; J.W. Soek, Recent developments in the field of cautio iudicatum solvi, cost free access and free legal assistance; P. Sanders, The implementation of international codes of conduct for multinational enterprises; R.C.R. Siekmann, The basis in international law for the trial of members of the Dutch Unifil Contingent in the Lebanon; J.W. Soek, Netherlands judicial decisions on private international law (1974-1979).

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1982.

nr. 5591, 9 januari

Commissie Erfrecht, Het wetsontwerp tot wijziging van boek 4 nieuw Burgerlijk Wetboek II, G.E. Langemeijer, N.a.v. «Het algemeen gedeelte van het verbintenisrecht naar het nieuw Burgerlijk Wetboek» door prof. mr. H.C.F. Schoordijk.

nr. 5592, 16 januari

Commissie Erfrecht, Het wetsontwerp tot wijziging van boek 4 nieuw Burgerlijk Wetboek III; A.H.N. Stollenwerck, Ontbinding van de gemeenschap bij echtscheiding; C.A. Kraan, Pandrecht op een vordering; A.H.M. Santen, Naschrift.

nr. 5593, 23 januari

Commissie Erfrecht, Het wetsontwerp tot wijziging van boek 4 nieuw Burgerlijk Wetboek IV; A.J.H. Pleysier, Over het besparen van overdrachtsbelasting bij het vestigen van beperkte zakelijke rechten; M. Sumampouw, Overzicht der Nederlandse rechtspraak: internationaal privaatrecht, zakenrecht.

Rechtsgeleerd magazijn Themis, 1982

nr. 1

H.F., Redactionele kanttekeningen. Heroverweging organisatie rechtspraak; M.A. Loth, Rede, reden en redenering. Kanttekeningen bij de rechtsfilosofische bijdrage van Chaïm Perelman; Sekties Jeugdrecht en Jeugdbescherming van de Katholieke Hogeschool Tilburg en de Rijksuniversiteit Utrecht, Kroniek van het familie- en jeugdrecht over 1980 en 1981.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, 1982

februari

A.C., noot bij Cass., 29 januari 1981 (toepassingsgebied van de Pachtwet — begrip landbouwbedrijf); A.C., noot bij Vred. Brassaat, 26 maart 1980 (opzegging van pachtovereenkomst voor gronden die als bouwgrond dienen te worden beschouwd — indeplaatsstelling van de pachter in de rechten van de koper bij miskenning van het recht van voorkoop); X., noot bij Cass., 18 juni 1981 (uitoefening van het recht van voorkoop van de pachter en huwelijksvermogensstelsels).